

Sisekaitseakadeemia
Politsei- ja piirivalvekolledž

Argo Lääts

KOHTUVÄLISE MENETLEJA OTSUSELE ESITATUD
KAEBUSTE MENETLEMINE MAAKOHTUS TARTU
POLITSEIJAOSKONNA JA TARTU MAAKOHTU
NÄITEL

Lõputöö

Juhendaja:
Ülle Vanaisak, MA

Tallinn 2010

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Kolledž: Sisekaitseakadeemia Politsei- ja piirivalvekolledž	Kuu ja aasta: Mai 2010
Töö pealkiri: „Kohtuvälise menetleja otsusele esitatud kaebuste menetlemine maakohtus Tartu Politseijaoskonna ja Tartu Maakohtu näitel”	
Töö autor: Argo Lääts	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:
<p>Lühikokkuvõte:</p> <p>Lõputöö maht koos lisadega on 63 lehekülge. Töö põhiosa moodustab 46 lehte ja selles on 4 tabelit ning 11 joonist. Töö on kirjutatud eesti keeles. Kasutatud kirjanduse ja muude allikate loetellu kuulub 26 nimetust. Töö vormistamisel on aluseks Sisekaitseakadeemia Politsei- ja piirivalvekolledži rektori käskkirjaga nr. 6.1-6/212 kinnitatud „Kirjalike tööde koostamise ja vormistamise juhend.“</p> <p>Töö uurimuse objektiks on väärteomenetlus ning aines on kohtuvälise menetleja esialgsete otsuste menetlemine maakohtus eesmärgiga välja selgitada, kui palju esialgseid Tartu Politseijaoskonna kui kohtuvälise menetleja poolt koostatud esialgseid otsuseid jääb kohtumenetluses jõusse ning palju muudetakse ja mis on muutumise põhjus. Eesmärgist lähtuvalt on töös püstitatud kolm hüpoteesi. Kohtuvälise menetleja otsuste tühistamise ja/või muutumise põhjuseks kohtus on: 1) kohtuvälise menetleja poolt menetlusnormide rikkumine; 2) kohtuvälise menetleja poolt materiaalõiguse ebaõige kohaldamine; 3) kohtuvälise menetleja poolt karistamise aluste eiramine.</p> <p>Hüpoteeside kontrollimiseks kasutas autor kombineeritud uurimismetodoloogiat. Uurimistöö on läbi viidud kolmes etapis. Esimeses etapis kasutas autor kvantitatiivset uurimismeetodit, teostades statistilist andmeanalüüsi väärteo menetluse kohta. Teises etapis kasutas autor kvalitatiivset uurimismeetodit, vaadeldes Tartu Maakohtus väärteomaterjale, mis kohtupidamise käigus muudeti või tühistati, ning uuris nende otsuste põhjusi.</p>	

<p>Kolmandas etapis viis autor läbi Tartu Maakohtu kohtunike ja kohtuvälise menetleja esindajatega struktureeritud anketeerimise.</p>	
<p>Uurimistöö tulemusel on määratletud Tartu Politseijaoskonnas läbiviidavate korrakaitsete väärtegade menetluse kvaliteet. Uurimistöös on välja pakutud konkreetseid tegevusi, mida saab kohtuvälise menetleja professionaalsuse tõstmiseks kasutada, lisaks on uuringut võimalik kasutada praktilises töös abivahendina menetlusõiguslike, materiaalõiguslike ja sanktsioneerimisvigade vältimiseks. Uuringut saab kasutada lähtematerjalina, kus täiendavate uurimuste läbiviimisel saab käsitleda ka teiste kohtute kogemusi ning on võimalik saada ülevaadet väärteomenetluse puudujääkidest kogu riigis.</p>	
<p>Võtmesõnad : väärteomenetlus, kaebemenetlus, kohtuvälise menetleja otsus, menetlusõigus, materiaalõigus, karistamise määramise alused, väärteomenetluse lõpetamise alused.</p>	
<p>Võõrkeelsed võtmesõnad: misdemeanour procedure, complaint proceedings, decision of body conducting extrajudicial proceedings, procedural law, substantive law, grounds of imposing a punishment, grounds of termination of misdemeanour proceedings.</p>	
<p>Säilitamise koht:</p>	
<p>Kaitsemisele lubatud</p>	
<p>Kolledži direktor:</p>	<p>Allkiri:</p>
<p>Vastab lõputöö nõuetele</p>	
<p>Juhendaja allkiri:</p>	<p>Allkiri:</p>

SISUKORD

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	4
SISSEJUHATUS	6
1. VÄÄRTEOMENETLUSE PÕHIASPEKTID	9
1.1. Väärteomenetluse olemus ja koht Eesti õiguses	9
1.2. Kohtuvälise menetleja ülesanded väärteomenetluses	11
1.3. Väärteomenetluse liigid	13
1.3.1. Hoiatusmenetlus	13
1.3.2. Kiirmenetlus	13
1.3.3. Üldmenetlus	14
1.4. Karistuse määramise alused	15
1.5. Väärteomenetluse lõpetamine	17
2. KAEBEMENETLUS MAAKOHTUS	20
2.1. Kohtulik eelmenetlus	22
2.2. Kaebuse kohtulik arutamine maakohtus	24
2.2.1. Kaebuse lahendamisel otsustavad küsimused	26
2.2.2. Maakohtu lahendid kaebuse lahendamisel	27
3. LÕPUTÖÖ EMPIIRILINE OSA	30
3.1. Uurimismeetodi valik ja valimi kirjeldus	30
3.2. Väärteomaterjalide statistiline analüüs	31
3.3. Väärteomaterjalide ja kohtulahendite analüüs	33
3.3.1. Kohtuvälise menetleja poolt koostatud väärteomaterjalide analüüs	33
3.3.2. Kohtus tuvastatud asjaolude ja kohtulahendite analüüs	38
3.4. Küsitluse analüüs	40
3.5. Autoripoolsed järeldused ja ettepanekud	46
KOKKUVÕTE	50
SUMMARY	52
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	54

TABELITE JA JOONISTE LOETELU	57
LISA 1. KOHTUNIKE JA KOHTUVÄLISE MENETLEJATE KÜSITLUS VÄÄRTEGUDE MENETLEMISEST	58
LISA 2. VÄÄRTEOMATERJALIDE JA KOHTUOTSUSTE VAATLUSTULEMUSED...	60
LISA 3. KÜSITLUSE TULEMUSED	62

SISSEJUHATUS

Politseil on ühiskonna valvurina peamisteks ülesanneteks turvalisuse ja avaliku korra tagamine, inimeste ja organisatsioonide seaduslike huvide kaitsmine, kuritegevuse tõkestamine, süütegude menetlemine ning oma pädevuse piires rikkumiste eest karistuste määramine.

Seadusest tulenevalt on politsei üheks tegevusvaldkonnaks ka korrakaitse, mis hõlmab endas väärtegude kohtuvälist uurimist. Kohtuvälise menetleja ülesandeks on objektiivselt ja igakülgsest koguda süüstavad ja süüd välistavad asjaolud menetlusala isiku kohta ning läbi kaalutusõiguse hinnata ja koostada lahend. Menetlusala isik ei pruugi alati süüdimõistva otsusega nõustuda ning selleks on seadusega talle võimaldatud edasikaebamise õigus.

Autor on töö teemaks valinud kohtuvälise menetleja otsusele esitatud kaebuste menetlemise maakohtus Tartu Politseijaoskonna ja Tartu Maakohtu näitel. Uurimuse käigus selgitatakse, millised on levinumad põhjused, miks maakohus esialgseid otsuseid on muutnud või tühistanud. Autor vaatab ja analüüsib oma uurimistöös korrakaitsega seotud väärtegude menetlemise seda osa, mis on eelkõige seotud esialgse otsuse muutmise või tühistamisega kohtus. Uurimisest on välja jäetud liiklusalased väärteomaterjalid.

Üheks põhjuseks teema valikul on ka soov võrrelda autori enda kogemusi ja teadmisi uurimistöö tulemustega. Uurimuse läbiviija on töötanud politseinikuna 17 aastat ning olnud alates 2002. aastast tihedalt seotud väärteomenetluse läbiviimisega. Seega on uurimistöö arendav nii autorile endale kui ka tema kolleegidele, kes uurimusest saadud teadmisi hiljem kasutada saavad.

Nimetatud lõputöö uudsus seisneb selles, et Lõuna Prefektuuris ei ole läbi viidud sellist uuringut. Prefektuuris peetakse küll mitteametlikku statistilist arvestust otsuste muutmise ja tühistamise kohta, kuid puudub laiapõhjaline analüüs teema ulatusest, põhjustest ning tagajärgedest. Puudub ühtne ülevaade, kas muutmist leidnud otsuste osakaal on suur või mitte. Uurimuse objekt on väärteomenetlus ning aines on kohtuvälise menetleja esialgsete otsuste menetlemine maakohtus.

Uurimuse aktuaalsus seisneb ka selles, et alates 2009. aastast on Tartu Politseijaoskonnas eesmärgiks võetud väärteomenetluse kvaliteedi jälgimine. Mõõdetavateks tulemusteks Tartu Politseijaoskonna tegevuskava järgi on seatud kohtuvälise menetleja poolt koostatud väärteootsuste peale kaebuste esitamise ja kohtus otsuste tühistamise või muutmise arvu vähendamine.

Uuritavaks perioodiks valis autor 2008. ja 2009. aasta. 2008. aastal kasvas varasemaga võrreldes oluliselt politsei poolt läbiviidavate väärteomenetluste koguarv. Samas on 2009. aastal taas rõhuasetus muutunud ja kvantiteedist olulisemaks peetakse kvaliteeti. Seega on autor arvamusel, et kui kahe aasta jooksul on väärteomenetlusi läbi viidud erinevatel ajenditel, siis just nendel aastatel kohtus lahendust leidnud materjalide uurimine annab mitmekülgsema ülevaate kohtueelse menetluse probleemidest ja kohtuvälise menetleja professionaalsusest.

Politsei poolt läbiviidavate väärtegude kohtueelne menetlus ei ole menetleja vaatenurgast alati ootuspärane, kuna mingi osa politsei kui kohtuvälise menetleja otsustest leiab maakohtus muutmist või lõpetamist. Muudetud või tühistatud otsused aga pärsivad tulemuslikkust, vähendavad kohtuvälise menetleja tööindu ning võivad paralleelselt olla ka koormavad menetlust läbiviivale asutusele. Seega tõstatab autor antud töö põhiprobleemiks küsimuse: mis põhjustab kohtuvälise menetleja poolt esialgsete otsuste muutmist või tühistamist Tartu Maakohtu Tartu Kohtumajas?

Käesoleva lõputöö eesmärgiks on käsitleda politsei kui kohtuvälise menetleja otsustele esitatud kaebuste menetlemist Tartu Maakohtu Tartu Kohtumajas ning välja selgitada, kui palju esialgseid kohtuvälise menetleja otsuseid jääb kohtumenetluses jõusse, kui palju muudetakse ja mis on muutmiste põhjus.

Uurimistöö põhiprobleemist ja eesmärgist tulenevalt püstitas autor kolm hüpoteesi. Kohtuvälise menetleja otsuste tühistamise ja/või muutmise põhjused kohtus on järgmised:

1. kohtuvälise menetleja poolt menetlusnormide rikkumine,
2. kohtuvälise menetleja poolt materiaalõiguse ebaõige kohaldamine,
3. kohtuvälise menetleja poolt karistamise aluste eiramine.

Hüpoteeside kontrollimisel püstitab autor järgmised uurimisülesanded:

1. töötada läbi kohtueelse menetluse ja esitatud kaebuste peale kohtumenetluse läbiviimise teoreetiline osa, saamaks ülevaadet õiguslikust regulatsioonist;
2. küsitleda Tartu Politseijaoskonna politseinikke, kes on kohtus kaitsnud kohtuvälise menetleja otsuseid, selgitamaks välja nende nägemust kohtupidamise käigus ilmnunud probleemidest ja kitsaskohtadest;
3. küsitleda Tartu Maakohtu Tartu Kohtumaja kohtunikke, et saada ülevaade kohtunike seisukohtadest kohtuvälise menetluse kvaliteedi kohta;
4. statistiliselt analüüsida politsei infosüsteemis ALIS ja kohtu infosüsteemis KIS olevaid andmeid politsei poolt koostatud otsuste kohta, mis on kaebuse laekumisel suunatud edasi kohtumenetlusse;
5. analüüsida kohtuvälise menetleja poolt koostatud väärteotoimikute sisu, sh väärteoprotokolle ja otsuseid;
6. analüüsida Tartu Maakohtu Tartu Kohtumaja 2008/09. aasta kohtuotsuseid, mis on koostatud Tartu Politseijaoskonna kohtuvälise menetlejate väärteootsusele esitatud kaebusele.

Töös kasutatakse kombineeritud uurimismetodoloogiat:

1. infosüsteemide väärteomaterjalide statistiline analüüs, saamaks ülevaadet väärteoasjade ja nende peale esitatud kaebuste arvust;
2. struktureeritud anketeerimine kohtuvälise menetleja otsuseid kohtus kaitsnud politseiametnikega;
3. struktureeritud anketeerimine Tartu Maakohtu Tartu Kohtumaja kohtunikega;
4. väärteotoimikute vaatlus ja analüüs;
5. kohtulahendite vaatlus ja analüüs.

Uurimistöö praktiline väärtus seisneb kohtuvälise menetluse kvaliteedi hindamises, mille põhjal on võimalus teha ettepanekuid menetluse kvaliteedi parandamiseks ja kohtuvälise menetleja professionaalsuse tõstmiseks. Samuti on võimalik uurimistööd edasi arendada, käsitledes ka teiste kohtute kogemusi, saamaks ülevaadet väärteomenetluse puudujääkidest kogu riigis.

1. VÄÄRTEOMENETLUSE PÕHIASPEKTID

1.1. Väärteomenetluse olemus ja koht Eesti õiguses

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 15 ütleb, et igäihel on õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse.¹

Seega mõistab Eesti Vabariigis õigust ainult kohus, mis tähendab, et vaidlusküsimuste tekke korral langetab lõppastmes otsuse kohus. Teatud liiki asjades on otsuse määramise õigus antud lisaks kohtule ka riigi või kohaliku omavalitsuse ametnikele, üheks selliseks on väärteomenetlus. Väärteomenetlus reguleerib oma olemuselt vähemohtlike rikkumiste kulgu nii kohtueelses kui ka kohtumenetluses.²

Väärteomenetluse seadustiku vastuvõtmisel 22.05.2002 seati üheks eesmärgiks menetluse efektiivsuse tõstmine. Selle saavutamiseks loodi lisaks üldmenetlusele kaks menetlusliiki: hoiatus- ja kiirmenetlus ning kohtumenetlus, milles on võimalik asja lahendamine kirjalikus menetluses. Kohtuväline menetleja täidab nii uurimise, süüdistuse kui ka õiguse mõistmise funktsiooni: kogub tõendeid, koostab väärteo kohta süüdistuse ning karistab isikut rikkumise eest. Vaid seadustes sätestatud juhtudel kuulub väärteo menetlemine kohtu pädevusse.³

Väärteomenetlusseadustiku § 2 ütleb, et kui käesolevas seadustikus ei ole sätestatud teisiti, kohaldatakse väärteomenetluses kriminaalmenetluse sätteid, arvestades väärteomenetluse erisusi. See tähendab, et väärtegude menetlemisel kasutatakse menetlusõiguslikku analoogiat eesmärgiga vältida kordusi ja tagades isikuõiguste tõhusam kaitse. Lähtudes menetlusõiguslikust analoogiast ning tuginedes kriminaalmenetluse seadustiku §-le 2, on väärteomenetluse olulisteks allikateks lisaks väärteomenetlusseadustikule ja kriminaalmenetlusseadustikule veel Eesti Vabariigi põhiseadus, rahvusvahelise õiguse

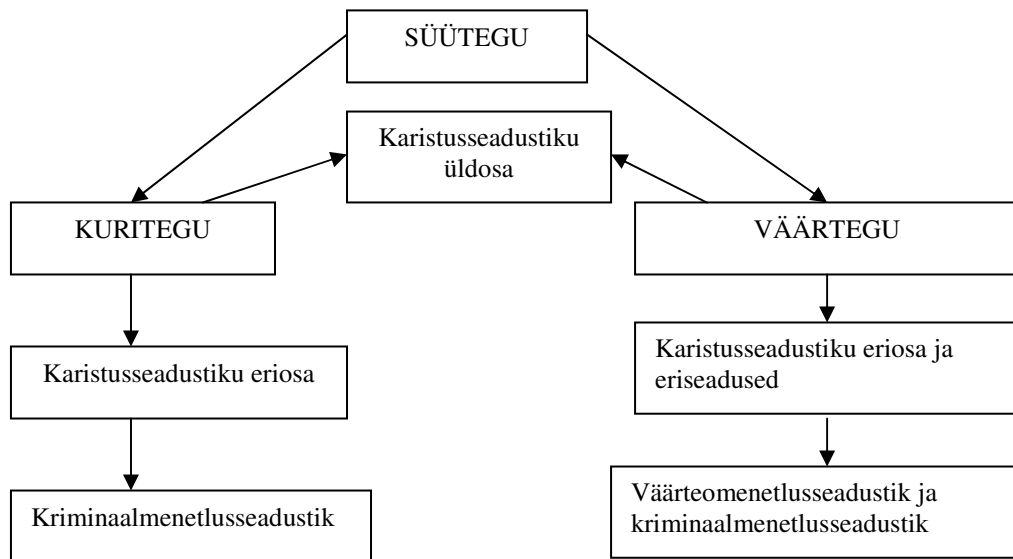
¹ Eerik-Juhan Truuväli, et al, *Eesti Vabariigi Põhiseadus: Kommenteeritud väljaanne* (Tallinn: Juura,2002), lk 136.

² Riigiportaal Eesti.ee, „Kohus”, <www.eesti.ee/est/kohus2/> (13.11.09).

³ Indrek Koolmeister, et al, *Väärteomenetluse seadustik: Kommenteeritud väljaanne* (Tallinn: Juura, 2007), lk 2

üldtunnustatud põhimõtted ja normid ning Eestile siduvad välislepingud ja Riigikohtu lahendid.⁴

Väärteomenetlus kuulub koos kriminaalmenetlusega n-ö süüteomenetluse perekonda ja sarnaneb oma põhielementide poolest kriminaalmenetlusega. Samas leidub väärte- ja kriminaalmenetluse vahel ka erinevusi. Kahe iseseisva süüteomenetluse eristamise aluseks on asjaolu, et karistusseadustiku üldosa teeb vahet kahte liiki süütegudel: väärtegudel ja kuritegudel. Väärteod on kergemad süüteod, mille eest põhikaristusena on ette nähtud rahatrahv, arest või karistusseadustiku (KarS) § 48¹ järgi sõiduki juhtimise õiguse äravõtmine (vt joonis 1).⁵

Joonis 1. Väärteomenetluse skeem

Väärtegedena sätestatud keelunormidega reguleerib riik ühiskonna kulgemist ning tagab põhiseadusest tulenevate vähem oluliste väärtuste kaitse. Samas võib väärteoga kaitstav õigushüve olla hinnanguline ja ajas muutuv.⁶

⁴ Evelin Pajula ja Tristan Ploom, *Väärteomenetlus II* (Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 2004), lk 9-10.

⁵ Eerik Kergandberg, et al, *Kohtumenetlus* (Tallinn: Juura, 2008), lk 306; vaata ka Karistusseadustik, 06.06.2001, jõustunud 01.09.2002 – RT I 2001, 61, 364 ... RT I 2009, 39, 261, § 48¹.

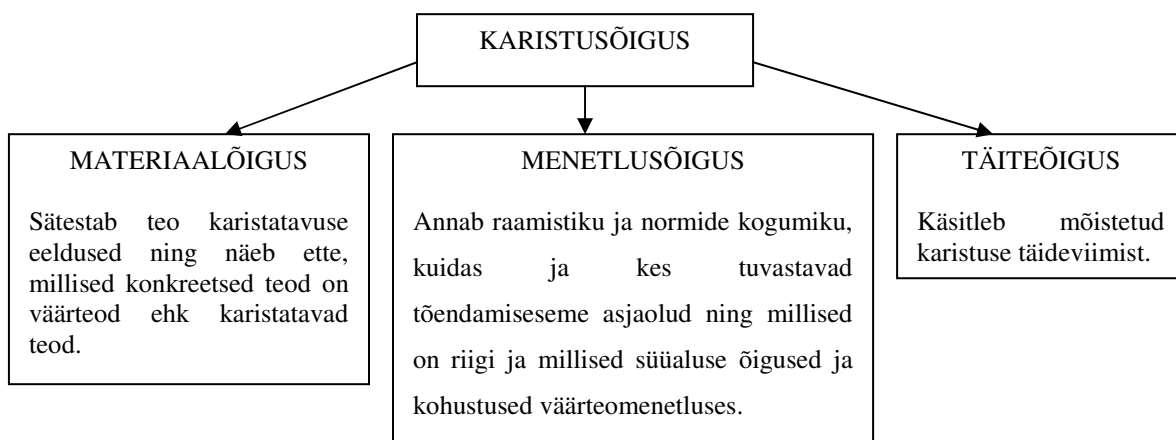
⁶ Pajula ja Ploom, *Väärteomenetlus*, *supra nota* 5, lk 6.

1.2. Kohtuvälise menetleja ülesanded väärteomenetluses

Väärteomenetlus toimub eelkõige kohtuvälises menetluses, kus kohtuvälise menetleja täidab kolme funktsiooni:

1. uurimise funktsiooni;
2. süüdistuse funktsiooni;
3. õiguse mõistmise funktsiooni.

Selliste funktsioonide täitmisel peab menetleja olema objektiivne ning välja selgitama nii isikut süüdistavad kui ka süüd välistavad asjaolud. See tähendab, et väärteomenetluses lasub tõendamiskoormus kohtuvälisel menetlejal ning väärteokahtluse korral peab tegema kõik võimaliku tõendite kogumiseks. Vastav nõue tuleneb VTMS §-s 4 sätestatud süütuse presumptsiooni põhimõttest, millest tulenevalt ei ole keegi kohustatud oma süütust tõendama.⁷ Seega tuleb väärteomenetluses menetlejal tuvastada kõik menetluseseme asjaolud, järgides karistusõigust, mis oma olemuselt on kooslus kolmest õigusest: materiaal-, menetlus- ja täiteõigusest (vt joonis 2).⁸

Joonis 2. Karistusõiguse koosluse skeem

Tõendite kogumisel on oluline silmas pidada väärteomenetluse seadustiku (VTMS) § 31 lõiget 1, et tõendamisel ja tõendite kogumisel järgitaks väärteomenetluses kriminaalmenetluse

⁷ Tiit Roobase kaitsja vandeadvokaadi vanemabi Raivo Bergsoni kassatsioon Hrju Maakohtu 7.september 2006. a kohtuotsuse peale Tiit Roobase väärteoasjas liikluseaduse § 74-17 järgi, kohtuasi nr 3-1-1-4-07, Riigikohtu kriminaalkolleeegium, kohtuotsus, 05.04.2007, lõik 9.1; vaata ka Koolmeister, Väärteomenetluse seadustik, supra nota 3, lk 6

⁸ Toomas Anepaio, et al, *Sissejuhatus õigusteaduses* (Tallinn: Juura 2005), lk 59.

sätteid seaduses toodud erisusi arvestades.⁹ Erisuseks on, et väärteomenetluse raames on keelatud põhiõiguse intensiivne riive, näiteks jälitustoimingute tegemine, pikaajaline vabaduse võtmine, vara arestimine.¹⁰

Tõendamisesemete loetelu ei ole väärteomenetluse seadustikus eraldi ja otse sätestatud. Seega tuleb siin tugineda menetlusõiguslikule analoogiale ning vaadata kriminaalmenetluse seadustiku § 62, mis annab vastava loetelu. Eeltoodud arvestades on väärteomenetluse tõendamiseseme asjaolud järgmised:

1. väärteo toimepanemise aeg, koht ja viis ning muud väärteoteo tehilolud;
2. väärteokoosseis;
3. menetlusaluse isiku süü;
4. menetlusalust isikut iseloomustavad andmed ja muud tema vastutust mõjutavad asjaolud.¹¹

Põhimõtteliselt sama loetelu annavad ka VTMS § 108 p 1, 3, 4 ja 5:

1. Kas on toime pandud seadusega sätestatud väärteo tunnustele vastav tegu?
2. Kas väärteo on toime pannud menetlusalune isik?
3. Kas teos esineb õigusvastasus ja süülisus?
4. Kas on karistust kergendavaid või raskendavaid asjaolusid?

Tõendamisesemesse kuuluvate asjaolude tuvastamiseks väärteomenetluses kogub kohtuväline menetleja menetluse käigus tõendeid. Tõendiks on kõik faktilised andmed, mis tuleb alles hoida, ning need peavad olema menetlusosalistele tajutavad. Selleks tuleb neile anda vastav vorm.¹²

Kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) § 63 lg 1-le ja menetlusõiguslikule analoogiale tuginedes on väärteomenetluses tõendid järgmised:

1. tunnistaja ja menetlusaluse isiku ütlused;
2. eksperdi antud ütlused ekspertiisiakti selgitamisel ja tema arvamus;
3. asitõendid;

⁹ Väärteomenetluse seadustik, 22.05.2002, jõustunud 01.09.2002 – RT I 2002, 50, 313 ...RT I 2009, 3, 14, § 2 lg 1.

¹⁰ Koolmeister, *Väärteomenetluse seadustik, supra nota* 3, lk 47.

¹¹ Kergandberg, *Kohtumenetlus, supra nota* 6, lk 335.

¹² Pajula ja Ploom, *Väärteomenetlus, supra nota* 5, lk 29.

4. uurimistoimingu ja kohtuistungi protokoll või muud dokumendid;
5. foto, film või muud teabesalvestised.¹³

1.3. Väärteomenetluse liigid

Väärteomenetlust VTMS §-de 58 lg 1 ja § 59 järgi alustatakse teate, kaebuse või aluse olemasolu korral esimese menetlustoiminguga. Toodud nõue on väärteomenetluses üldsätteks ning laieneb kõikidele väärteomenetluse liikidele: hoiatus-, kiir- ja üldmenetlusele.¹⁴

1.3.1. Hoiatusmenetlus

Vähetahtsa väärteo korral on kohtuvälisel menetlejal õigus jätta menetlusalune isik karistamata ja määrata hoiustrahv. Füüsilisest isikust menetlusalusele isikule määratav hoiustrahvi määr on 25 kuni 200 krooni ja juriidilisest isikust menetlusalusele isikule 200 kuni 1000 krooni. 27.12.2008 jõustus hoiatusmenetluses täiendus kirjaliku hoiatusmenetlusega, mille ajendiks on automaatse liiklusjärelvalveseadmega edastatav teave liiklusnõuete rikkumise kohta. Sellise aluse tekke korral võib kohtuväline menetleja mootorsõidukiga toime pandud liiklusväärteo eest määrata mootorsõiduki registrijärgsele omanikule või vastutavale isikule hoiustrahvi kuni 3000 krooni. Hoiustrahv edastatakse trahviteatena. Hoiatusmenetluses võib kohtuväline menetleja jätta hoiustrahvi määramata, piirdudes menetlusaluse isiku suulise hoiatamisega. Hoiatusmenetluse otsus ei ole karistus ning seda ei kajastata karistusregistris. Hoiatusmenetluse otsust ei saa kaebemenetluse korras edasi kaevata.¹⁵

1.3.2. Kiirmenetlus

VTMS § 55 lg 1 kohaselt võib kohtuväline menetleja kohaldada kiirmenetlust, kui tõendamisesemesse kuuluvate asjaolude faktid on selged ning menetlusalusele isikule on selgitatud tema õigused ja kohustused. Lisaks on selgitatud, et väärteoprotokollile ei koostata, kui isik nõustub kiirmenetlusega ning talle on antud võimalus anda ütlusi toimunu kohta. VTMS § 56 lg 2 kohaselt annab isik ülekuulamise protokollile kiirmenetlusega nõustumise

¹³ Kriminaalmenetluse seadustik, 12.03.2003, jõustunud 01.07.2004 – RT I 2003, 27, 166 ... RT I 2009, 39, 261, 63

¹⁴ Koolmeister, *Väärteomenetluse seadustik, supra nota* 3, lk 99

¹⁵ Uido Truija, *Hagide ja kaebuste esitamine kohtusse* (Tallinn: Estada, 2003), lk 117-118); vaata ka Väärteomenetluse seadustik § 54¹ ja § 54².

kohta ka eraldi allkirja. Kiirmenetluse otsusega mõistetav karistusmäär võib füüsilisest isikust menetlusaluse isiku puhul olla kuni 6000 krooni ja füüsilisest isikust menetlusaluse isiku puhul kuni 20 000 krooni.

1.3.3. Üldmenetlus

Üldmenetlust kohaldatakse, kui menetlusalune isik on keeldunud hoiatamis- ja kiirmenetlusest, menetlusalune isik on 14 - 18-aastane, psüühikahäirega või on vaja otsustada vara konfiskeerimist või aresti kohaldamist. Üldmenetlust kohaldatakse ka juhul, kui on vaja otsustada põhi- või lisakaristusena sõiduki juhtimise õiguse, riigisaladusele ja salastatud välisteabele juurdepääsu õiguse, riigisaladuse ja salastatud välisteabe töötlemise õiguse või loomapidamise õiguse äravõtmist.¹⁶

Üldmenetluse raames koostatakse väärteo kohta väärteoprotokoll, mis on kohtuvälises menetluses menetlusedokument, milles fikseeritakse väärteo toimepanemine ja selle toime pannud isik ning tõendid, millega väärteo toimepanemine ja isiku süü on tõendatud. Olemuselt on väärteoprotokoll võrreldav kriminaalmenetluses koostatava süüdistusaktiga ning kujutab endast üksnes süüdistusfunktsiooni kandja veendumust koos põhjustusega, et toime on pandud väärtegu.¹⁷

Kui väärteoasjas menetlemine on seaduse alusel kohtuvälise menetleja pädevuses ja seadus ei näe ette, et väärteoasja arutab kohus, teeb kohtuvälise menetleja lahendi kirjalikus menetluses menetlusosalisi välja kutsumata. Kuid lahend peab olema menetlusalusele isikule kohtuvälise menetleja juures kättesaadav hiljemalt 30 päeva pärast väärteoprotokolliga koopia menetlusalusele isikule kättesaamisest. Lahendi tegemisel on kohtuvälise menetleja seotud väärteoprotokollis toodud kirjelduse piiridega ning lahendi tegemisel tugineb menetlusaluse isiku poolt antud ütlustele, menetlusaluse isiku vastulausele, sellele lisatud materjalidele ja asjas kogutud tõenditele. Kohtuvälise menetleja peab väärteoasjas lahendi tegemisel sarnaselt kohtuga lahendama VTMS § 108 loetletud küsimused.¹⁸

¹⁶ Väärteomenetluse seadustik §53 lg 3 p 2 ja § 55 lg 3.

¹⁷ Pajula ja Ploom, *Väärteomenetlus, super nota* 5, lk 42; vaata ka Tatjana Markina kaitsja vandeadvokaadi vanemabi Igor Belugini kassatsioon Viru Maakohtu 31.07.2008. a kohtuotsuse peale Tatjana Markina väärteoasjas liiklusseaduse § 74 – 17 lg 1 järgi, kohtuasi nr 3-1-1-79-08, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 03.02.2009, lõik 8.3.

¹⁸ Koolmeister, *Väärteomenetluse seadustik, supra nota* 3, lk 119-120.

Lahenditeks on VTMS § 73 lg 1 järgi:

1. otsus rahatrahvi määramise või otsus rahatrahvi määramise ja lisakaristusena sõiduki juhtimisõiguse äravõtmise kohta;
2. väärteomenetluse lõpetamine määruse VTMS §-s 29 või 30 sätestatud alustel.

1.4. Karistuse määramise alused

Karistust võib käsitleda erinevalt, tähtis on eristada formaal-õiguslikku ja sisulist külge. Formaalselt on karistus süüdimõistmisele järgnev õigusjärelm. Sisuliselt on karistus süüdimõistetule süüteo eest kohaldatav kadu ja kitsendus ehk minetus (repressioon ehk kättemaks), millega riik kahjustab põhiseaduslikku seisundit ning väljendab avaliku väärtusotsusena sotsiaaleetilist hukkamõistu ja paneb persooni oma teo eest vastutama. Teisisõnu paneb riik talle kohustuse taluda oma teoga kaasnevaid negatiivseid tagajärgi ehk sanktsioone.¹⁹

Igale pahateole järgneb karistus, mis oma olemuselt peab olema tasakaalus nii teo iseloomu kui ka ühiskondliku ootusega. Seega, et määratav karistus oleks õiglane ja teeniks seatud eesmärki, peab sanktsiooni kohaldamine läbima kindlaid etappe. Karistuse kohaldamise etapid on järgmised:

1. karistusraamide kindlakstegemine;
2. süü piiride määratlemine;
3. karistuseesmärkide püstitamine;
4. põhi- ja lisakaristuste valik;
5. liitkaristuse mõistmine, kui tegemist on mitme kuriteoga;
6. karistuse asendamine;
7. karistustest vabastamine.²⁰

Karistusraamide kindlakstegemine seisneb karistamise kohaldamise aluste tuvastamises. Karistusraamid tulenevad eriosa normides sisalduvatest sanktsioonidest, kus toodud normile on antud karistuse liik ja määr, teatud juhtudel ka lisakaristus. Näiteks: KarS § 262, mis on avalikus kohas teiste isikute rahu või avaliku korra muu rikkumise eest – karistatakse

¹⁹ Jaan Sootak. *Sanktsiooniõigus* (Tallinn: Juura, 2002) lk 74.

²⁰ Jaan Sootak ja Priit Pikamäe, *Karistusseadustik: Kommenteeritud väljaanne* (Tallinn: Juura, 2009), lk 229

rahatrahviga kuni sada trahviühikut või arestiga. Seega on karistusliigiks rahatrahv või arest ning määraks sada trahviühikut. KarS § 48 kohaselt võib aresti kohaldada kuni kolmkümmend päeva.

Süü piiride määramine seisneb eelkõige selle suuruse hindamises, mis kujundab otsustajas veendumuse võimaliku karistuse ülem- ja alammäärast. Lahendi tegija peab siinkohal arvestama nii tegu ja tagajärgi iseloomustavaid asjaolusid kui ka teo toime pannud isiku motiive ja eesmärke. Süü suuruse määramine ilmneb eelkõige kergendavate ja raskendavate asjaolude hindamises KarS §-de 57 ja 58 järgi.²¹

Karistuse eesmärgid ehk preventiivset laadi tegurid toimivad karistuse kergendamise või raskendamise suunas, kui kaalumise alla tulevad eripreventiivsed ja üldpreventiivsed eesmärgid ehk suunad, mida tahetakse karistamisega saavutada. Eripreventsiooni eesmärk seisneb püüdluses mõjutada kurjategijat edaspidi süütegusid mitte toime panema. Üldpreventsiooni eesmärk on anda positiivset mõju ühiskonnale, mis veenab inimesi, et normi vastu eksimine toob kaasa õiglase karistuse ja väärrib hukkamõistu.²²

Põhikaristuse kujunemist käsitles autor eespool. Sarnase mudeli alusel toimub ka lisakaristuse määramine, kus arvestatakse nii karistusraame, isiku süüd kui ka karistuse eesmärke. Väärteomenetluses kohaldatavateks lisakaristuseks on sõiduki juhtimise õiguse äravõtmine KarS § 50 lg 1 p 2 järgi, riigisaladusele ja salastatud välisteabele juurdepääsu õiguse ning riigi saladuse ja salastatud välisteabe töötlemise õiguse äravõtmine ja loomapidamise õiguste äravõtmine KarS § 52² lg 1 p2 järgi.

Liitkaristuse mõistmine tuleb arutlusse juhul, kui isik on toime pannud ühe teo, mis vastab mitmele eri süüteo koosseisule, või kui isik on toime pannud mitu tegu, mis vastavad mitmele eri kuriteo koosseisule.²³

Karistuse asendamine väärteo eest seisneb rahatrahvi asendamises arestiga. See tähendab, et kui süüdlane ei tasu temale määratud või mõistetud rahatrahvi, asendab kohus rahatrahvi arestiga.²⁴

²¹ Sootak ja Pikamäe, *Karistusseadustik, supra nota* 21, lk 230 – 231.

²² Jaan Sootak, *Kriminaalpoliitika* (Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 1997), lk 68-69.

²³ Karistusseadustik § 63 ja §64.

1.5. Väärteomenetluse lõpetamine

Kohtuvälise menetleja ülesanne väärteoteate saamisel ning menetluse alustamise otsustamisel ja igas menetluse etapis on analüüsida väärteomenetluse välistavaid asjaolusid VTMS § 29 lg 1 järgi. Kas või ühe asjaolu ilmnemisel ei alusta ametnik menetlust või tuleb käimasolev menetlus lõpetada. VTMS § 29 lg 1 sätestab, et väärteomenetlust ei alustata või alustatud menetlus tuleb lõpetada, kui:

1. teos puuduvad väärteotunnused;
2. isikut on juba karistatud sama teo toimepanemise eest, sõltumata sellest, kas karistus on määratud või mõistetud Eesti Vabariigis või mõnes teises riigis;
3. isiku suhtes on sama teo kohta tehtud väärteomenetluse lõpetamise lahend;
4. teos on kuriteo tunnused;
5. väärteo aegumistähtaeg on möödunud;
6. seadus, mis nägi ette karistuse väärteo eest, on kehtetuks tunnistatud;
7. isik, kelle suhtes alustatakse või on alustatud väärteomenetlust, on surnud või juriidiline isik on lõppenud.

VTMS § 29 lg 2 sätestab väärteomenetluse lõpetamise alaealise puhul, kes ei olnud väärtegu toime pannes süüvõimeline. KarS § 33 kohaselt on süüvõimeline 14-aastane isik. Antud asjaolude ilmnemisel lõpetatakse menetlus isiku suhtes ning väärteoasja materjalid võib üle anda alaealiste komisjonile.²⁵

VTMS § 30 lähtub menetlusökonomiast, kus menetlejal on õigus otsustada menetluse lõpetamise üle, arvestades väärteoga õigushüve kahjustamise olulisust, menetlusaluse isiku iseloomu ning olukorda, kus alaealist on võimalik mõjutada ilma karistust kohaldamata.

VTMS § 30 lg-e 1 järgi võib menetleja väärteomenetluse lõpetada järgmistel põhjustel:

- 1) otstarbekuse kaalutlusel,
- 2) kui menetlusalune isik on väärteoga tekitatud kahju vabatahtlikult hüvitanud.

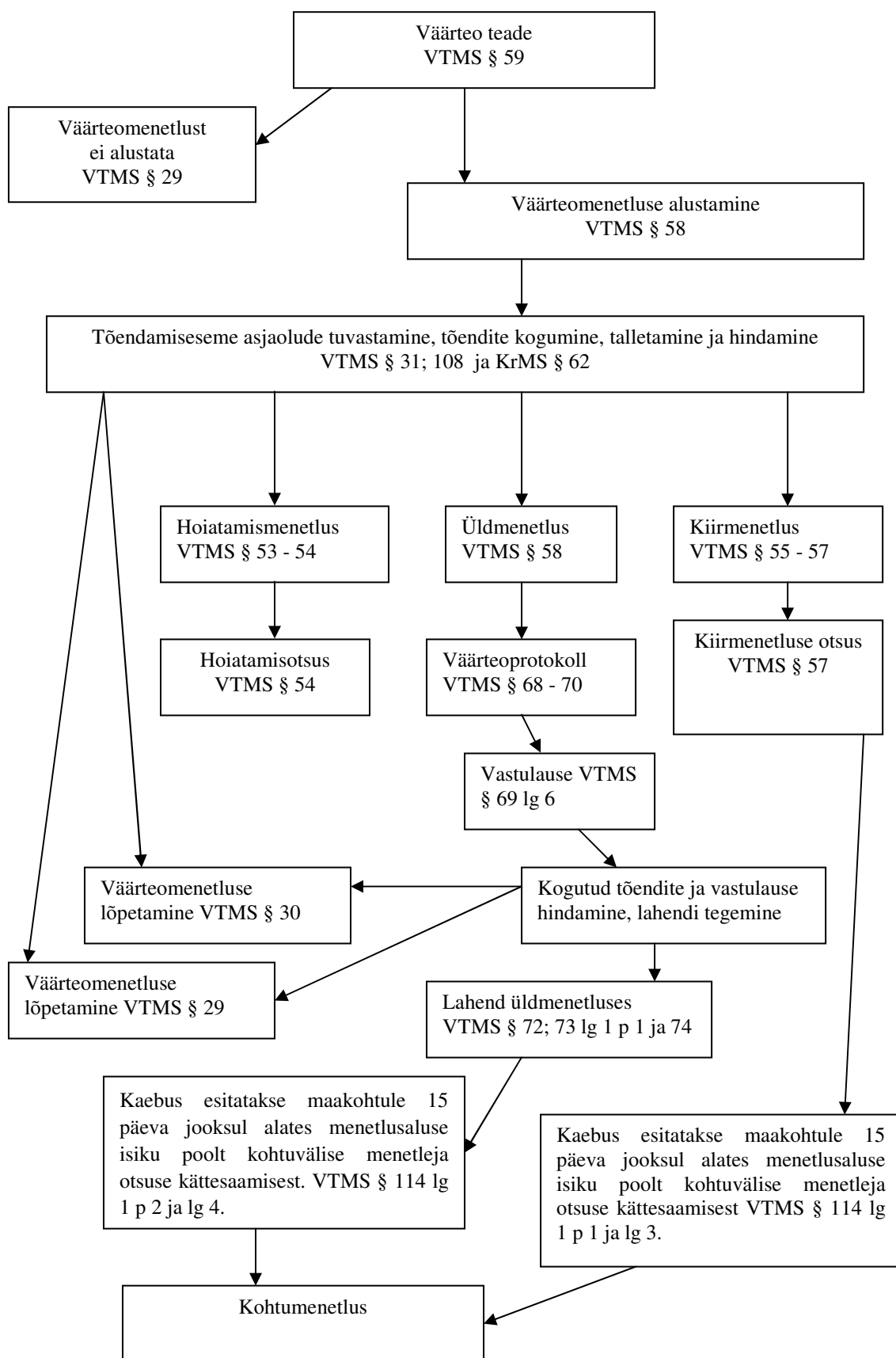
VTMS § 30 lg 2, s.o kui kohtuvälise menetleja leiab, et isikut, kes pani väärteo toime 14-18-aastasena, saab mõjutada karistust kohaldamata või kohus leiab, et isikut, kes pani väärteo

²⁴ Karistusseadustik § 72

²⁵ Koolmeister, *Väärteomenetluse seadustik, supra nota* 3, lk 40-43.

toime 14-18-aastasena, saab mõjutada karistust või KarS §-s 87 sätestatud mõjutusvahendit kohaldamata, teeb kohtuväline menetleja või kohus lahendi väärteomenetluse lõpetamise ja väärteoasja materjalide üleandmise kohta alaealiste komisjonile.

Eelnev oli ülevaatlik käsitus väärteomenetluse kulgemise kohta. Vaadeldi menetleja kohustusi ja tegevusi väärteo menetlemisel, alustades väärteoteate laekumisest kuni asjas lahendi tegemiseni. Autori poolt võetakse käsitletud temaatika lühidalt kokku skemaatilise joonisega väärteoasja kulgemise kohta (vt joonis 3).

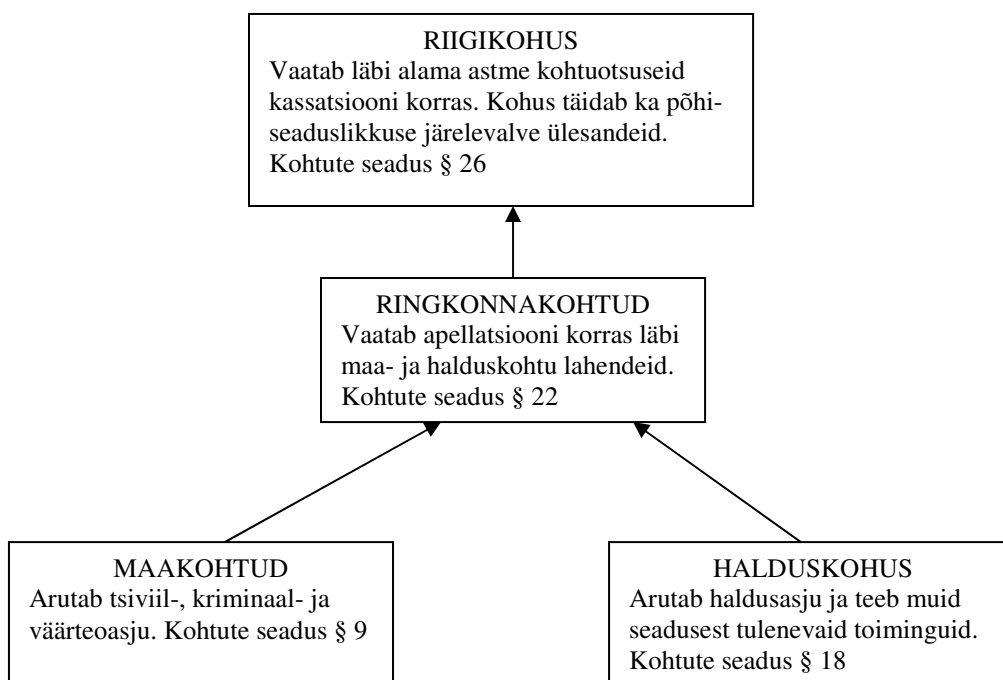

Joonis 3. Kohtuvälise menetluse kulgemise skeem

2. KAEBEMENETLUS MAAKOHTUS

Eesti Vabariigi kõrgeimaks õigustmõistvaks võimuks on kohtuvõim, mis on oma tegevuses sõltumatu ning mõistab õigust kooskõlas põhiseaduse ja teiste seadustega.²⁶

Igäuks, kes pöördub oma õiguste ja vabaduste kaitseks kohtusse, alustab esimese astme kohtust, milleks on maakohus ja halduskohus. Kohtusüsteem on kolmeastmeline: kõrgeima astme kohtuks on Riigikohus, teise astme kohtuks ringkonnakohtus ning esimese astme kohtuks maa- ja halduskohus.²⁷

Joonis 4. Kohtusüsteem²⁸

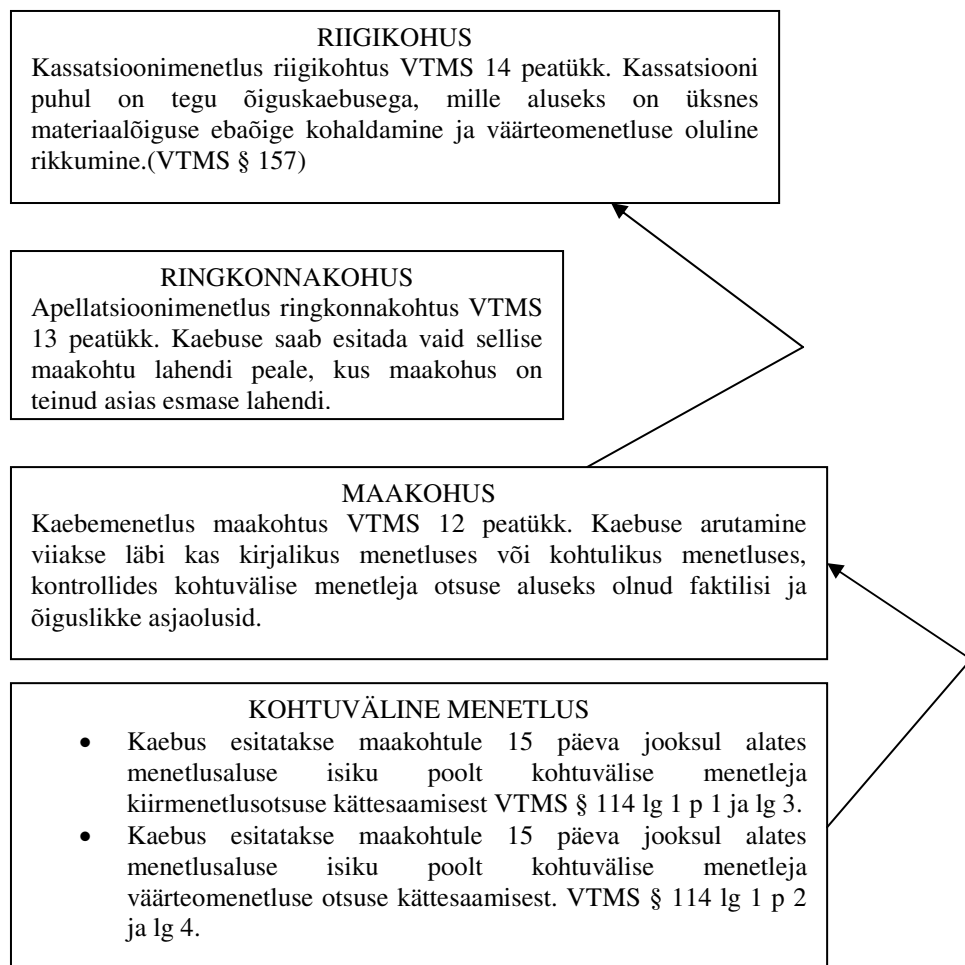
Kohtusüsteemi selline ülesehitus annab menetlusosalisele edasikaebamise võimaluse kõrgemale kohtule kahel korral. Esimese astme kohtuotsuse kohta saab esitada kaebuse ringkonnakohtule ja teise astme kohtuotsuse saab edasi kaevata riigikohtule. Sarnane

²⁶ Truuväli, *Eesti Vabariigi Põhiseadus*, supra nota 1, lk 608.

²⁷ Truuväli, „Eesti Vabariigi Põhiseadus”, *ibid*, lk 618 ja 619.

²⁸ Kohtute seadus; 19.06.2002; jõustunud 29.07.2002 – RT I 2002, 64, 390 ... RT I 2009, 15, 94 § 9; 18; 22 ja 26.

kahekordne edasikaebamise võimalus on tagatud mõningase erinevusega ka väärteomenetluses. Erinevus edasikaebamise korras rakendub vaid siis, kui väärteomenetluses on esimese astme lahendi teinud kohtuväline menetleja. Sellisel juhul puudub menetlusosalisel õigus pärast kaebemenetlust maakohtus esitada maakohtu lahendi peale apellatsioon ringkonnakohtule VTMS § 136 lg 2 alusel. VTMS § 135 lg 9 kohaselt saab maakohtu kohtuotsust vaidlustada sellisel juhul ainult kassatsiooni korras. Sellist edasikaebamise korda väärteomenetluses nimetatakse hüppeliseks kassatsiooniks (vt joonis 5).²⁹

Joonis 5. Hüppelise kassatsiooni skeem

Eeltoodud õiguslike aluste olemasolul esitab menetlusalune isik või tema kaitsja kaebuse, järgides väärteomenetluse seadustikus toodud nõudeid, mis on sätestatud VTMS §-s 115.

²⁹ Pajula ja Ploom, *Väärteomenetlus, super nota* 5, lk 47-48

Kaebus kohtuvälise menetleja otsuse peale esitatakse kirjalikult ja selles märgitakse järgmised andmed:

1. kohtu nimetus, kellele kaebus esitatakse;
2. füüsilisest isikust kaebuse esitaja andmed;
3. kui kaebuse esitab juriidiline isik, siis tema andmed;
4. kui kaebuse esitajal on kaitsja, siis tema andmed;
5. otsuse teinud kohtuvälise menetleja nimetus ja aadress;
6. kohtuvälise menetleja otsuse number ja kuupäev ning füüsilisest isikust menetlusaluse ees- ja perekonnanimi või juriidilisest isikust menetlusaluse isiku nimetus, kelle suhtes tehtud otsust vaidlustatakse;
7. millises osas otsus vaidlustatakse;
8. kaebuse esitanud isiku taotlused ja põhjendused;
9. isikud, kelle istungile kutsumist taotletakse, ja tõendid, mida kaebuse esitanud isiku taotlusel on vaja kohtus uurida;
10. kaebuse esitaja soov kohtuistungist osavõtuks ning soov kaitsja määramiseks viimase puudumisel;
11. kaebusele kirjutab alla selle esitaja, juhul kui kaebusele kirjutab alla kaitsja, siis lisatakse kaebusele ka tema volikirj.

Kaebusele lisaks on taotluse esitaja kohustatud esitama kaebuse põhjendusi ja väiteid kinnitavaid tõendeid ning tunnistajate nimed ja andmed, kelle ülekuulamist kohtumenetluses taotletakse.³⁰

2.1. Kohtulik eelmenetlus

Kaebuse lahendamise esimeseks etapiks võib pidada kohtuvälise menetleja käest väärteotoimiku väljanõudmist VTMS § 116 alusel. Sama paragrahv sätestab, et kohtuvälisele menetlejale sellise nõude laekumisel peab kohtuväliline menetleja viivitamatult edastama kohtule vastava väärteotoimiku. Väärteotoimiku laekumise hetkest maakohtule algab kohtumenetluse esimene etapp ning seda nimetatakse kohtulikuks eelmenetluseks.

³⁰ Koolmeister, *Väärteomenetluse seadustik, supra nota 3*, lk 15 – 16; vaata ka Truija, *Hagide ja kaebuste esitamine kohtusse supra nota 16*, lk 126-127)

Kohtuliku eelmenetluse ülesandeks on tuvastada, kas menetlusosalise poolt esitatud kaebust saab lahendada ning kas selleks on vaja korraldada kohtuistung või on võimalik taotlust lahendada kirjalikus menetluses.

Eelmenetluses toimib maakohtunik VTMS § 117 järgi:

1. kontrollib asja kohtualluvust ning kaebusele esitatud nõuete vastavust;
2. jätab kaebuse käiguta või läbi vaatamata, kui kaebus ei vasta VTMS §-s 115 sätestatud nõuetele, kui kaebuse esitamisel VTMS § 114 lõigetes 3 ja sätestatud tähtaeg on ületatud, kui kaebuse esitab isik, kellel ei ole õigus kaebust esitada, või kaebuse esitaja on loobunud kaebusest;
3. lõpetab väärteomenetluse, kui ilmnevad väärteomenetlust välistavad asjaolud;
4. lahendab asja kirjalikus menetluses, kui kohtumenetluse pooled on teavitanud, et ei soovi kohtuistungist osa võtta ja kohus on otsustanud lahendada kaebus kirjalikus menetluses VTMS §-s 120 toodud korras. Kirjaliku menetluse all tuleb mõista, et kaebuse lahendamisel tõendite vahetut ja suulist hindamist ei toimu;
5. kui kaebust ei lahendata käesoleva paragrahvi eespool toodud punktide järgi, siis teeb kohtunik kindlaks kohtuistungile kutsutavad isikud, uuritavad tõendid, lahendab kaebuses esitatud taotlused, saadab menetluspooltele kaebuse koopiad ning määrab asja kohtulikule arutamisele, järgides VTMS § 121 nõudeid.³¹

Kui kaebus on VTMS § 117 lg 2 järgi määratud kohtulikule arutamisele, siis koostatakse VTMS § 121 järgi maakohtu määrus kohtulikule arutamisele suunamise kohta. Määruses märgitakse kohtuistungi aeg ja koht, istungile kutsutava füüsilise isiku ees- ja perekonnanimi või juriidilise isiku nimetus, istungi pidamise kord, kaitsja määramine ja taotluse lahendamine.

³¹Koolmeister, *Väärteomenetluse seadustik*, *supra nota* 3, lk 166-170.

2.2. Kaebuse kohtulik arutamine maakohtus

Kui kohtuliku eelmenetluse käigus on kaebus määratud kohtulikule arutamisele, siis lasub kohtul VTMS § 123 lg 2 tulenevalt kohustus arutada väärteoasja täies ulatuses ja vahetult, olenemata menetlusosalise poolt kaebuses esitatud piiridest. Toodud seadusesättest lähtuvalt peab maakohus arutamisel käsitlema väärteoasja uurimist kui esmakordset kohtulikku arutamist erisusega, et kohtul tuleb siiski lähtuda kohtuvälises menetluses tehtust, mis tähendab, et kohus võib kaebuse läbivaatlusel muuta teo kvalifikatsiooni, kuid ei saa väljuda väärteoprotokollis või kiirmenetluse otsuses sisalduvast väärteokirjelduse piiridest.³²

Kokkuvõtlikult on kohtu ülesandeks tuvastada, kas menetlusalusele esitatud süüdistus on põhjendatud ning sanktsiooni realiseerimine on kooskõlas teoga ja selle iseloomuga.³³

Menetlusaluse isiku kaebuses toodud taotlusi ja tõendeid ning kohtuvälise menetluse käigus kogutud tõendeid uuritakse kaebuse kohtuliku uurimise käigus vahetult. Tõendite vahetu ja suuline uurimine tagab menetlusalusele isikule ja tema kaitsjale võimaluse esitada vastuväiteid ka nendele menetlusalust isikut süüstavatele tõenditele, mis kogutakse alles kohtumenetluse käigus.³⁴

VTMS § 128 tuginedes alustab kohus kohtulikku uurimist kohtuvälise menetleja otsuse kaevatava osa ning kaebuses esitatud taotluse sisu ja selle põhjenduse, samuti muude esitatud dokumentide sisu ettekandmisega. Lisaks kaebuses toodud asjaoludele ja esitatud tõenditele kontrollib kohus kohtuistungil ka kõiki muid tõendeid, mis olid aluseks kohtuvälise menetleja otsuse tegemisel.

Lähtuvalt VTMS § 125 lg 1, võib maakohtunik ühel korral kuni üheks kuuks kaebuse arutamise edasi lükata, kui arutamise käigus on tekkinud vajadus välja nõuda lisatõendeid.³⁵

³² Koolmeister, *Väärteomenetluse seadustik, supra nota 3*, lk 171.

³³ Pajula ja Ploom, *Väärteomenetlus, super nota 5*, lk 47.

³⁴ Aivo Lanno kaitsja vandeadvokaat Tõnu Meidra kassatsioon Pärnu maakohtu 28.novembri 2005. a otsuse peale Aivo Lanno väärteoasjas Liiklusseaduse § 74 – 19 järgi, kohtuasi nr 3-1-1-16-06, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 02.05.2006, lõik 14.2.

³⁵ Koolmeister, *Väärteomenetluse seadustik, supra nota 3*, lk 172 – 173.

Kaebuse kohtulik uurimine sarnaneb oma olemuselt väärteoasja kohtuliku uurimisega. Seega, tuginedes menetlusõiguslikule analoogile ja VTMS § 128 lg-le 3, tuleb tõendite uurimisel juhinduda VTMS § 97 - 103.³⁶

VTMS § 97 sätestab tõendite uurimise korra, kus kohtunik kuulab ära menetlusosaliste arvamuse tõendite uurimise järjekorra kohta. Erinevus kaebemenetluse puhul on asjaolus, et kõigepealt kannab kohus ette kohtuvälise menetleja poolt tehtud lahendi otsuse ja menetlusaluse isiku poolt esitatud kaebuse, millele järgneb tõendite uurimine.

VTMS § 98 sätestab menetlusaluse isiku ülekuulamise korra. Menetlusaluse isiku ülekuulamine algab kohtuniku ettepanekuga anda ütlusi väärteoprotokolli koostamise aluseks olevate asjaolude kohta. Seejärel võivad talle küsimusi esitada kohtuvälise menetleja ja kaitsja. Kohtunikul on menetlusalust isikut õigus küsitleda igas kohtuliku uurimise järgus. Menetlusalusel isikul endal on õigus küsimusi esitada uurimise kestel teisele kohtumenetluse poolele ehk siis kohtuvälise menetleja ametnikule.

VTMS § 99 sätestab tunnistaja ülekuulamise korra. Tunnistajaid kuulatakse üle ükshaaval, teiste, veel üle kuulamata tunnistajate juuresolekuta. Enne ütluste andmist tuvastatakse isikusamasus ja selgitatakse tunnistaja ja menetlusaluse isiku suhted. Tunnistaja annab kohtule ütlusi kõige kohta, mida ta teab väärteoasjast. Pärast ütluste andmist küsitlevad tunnistajat menetlusalune isik ja kaitsja. Kui tunnistaja on kutsutud mõne menetlusosalise taotlusel, siis küsitleb tunnistajat esimesena taotluse esitanud menetlusosaline. Sarnaselt menetlusalusele isikule võib kohtunik tunnistajat üle kuulata igas kohtuliku uurimise etapis ning kohtunikul on võimalus vastuolude tekkimisel vastandada tunnistajaid.

VTMS § 100 - 102 käsitlevad kirjalike tõendite uurimist, vastavalt asitõendi ja sündmuskoha vaatlust ning ekspertiisi väärteoasja arutamisel. Toodud seaduse sätete alusel on kohtule antud võimalus oma algatusel või poolte taotlusel määrata ekspertiisi, asitõendi ja sündmuskoha vaatlust.

VTMS § 103 sätestab kohtuliku uurimise lõpetamise. Kuna antud seaduse punkt on sõnastuselt sarnane VTMS § 129, kus käsitletakse kaebuse kohtuliku uurimise lõpetamist, siis

³⁶ Koolmeister, *Väärteomenetluse seadustik*, *supra nota* 3, lk 176.

eraldi VTMS § 103 siinkohal ei käsitleta. VTMS §-s 129 on toodud, et pärast kõikide tõendite uurimist küsib maakohtunik kohtuliku arutamise osalistelt, kas neil on taotlusi. Täiendavate tõendite uurimiseks peavad pooled kohtule esitama taotluse. Kui osapooltel taotlusi ei ole, lõpetab kohus kaebuse kohtuliku uurimise ning alguse saab kohtuvaidlus kaebuse kohtulikult arutamisel.

2.2.1. Kaebuse lahendamisel otsustavad küsimused

VTMS § 123 lg 2 järgi arutab maakohus väärteoasja täies ulatuses, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid ning lahendab otsuse tegemisel VTMS §-s 133 loetletud küsimused.³⁷

VTMS § 133 kohaselt on kohtul vaja lahendada järgmised küsimused:

1. kas väärteoasjas esinevad väärteomenetlust välistavad asjaolud;
2. kas leidis aset tegu, milles menetlusalust isikut süüdistatakse;
3. kas teo on toime pannud menetlusalune isik;
4. kas tegu on väärtegu ja kas see on õigesti kvalifitseeritud, teisisõnu, kas materiaalõigust on kohaldatud õigesti;
5. kas väärteomenetlemisel kohtuvälise menetleja poolt on järgitud väärteomenetlusõigust;
6. kas menetlusalusele isikule karistuse määramine on toimunud kooskõlas karistuse kohaldamise alustega (näiteks: kas karistuse on määranud pädev ametnik, kas on hinnatud kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, kas karistus on määratud vastavas sanktsioonis toodud määrade piires);
7. kas väärteomenetlus ei kuulu lõpetamisele VTMS § 30 toodud alustel;
8. kas lõpetada väärteomenetlus ja kohaldada karistusseadustiku § 87 sätteid. KarS § 78 sätestab neljateist- kuni kaheksateistkümnepäevase isiku karistusest vabastamise, kohaldades talle alaealisele määratavaid mõjutusvahendeid või andes materjalid üle alaealiste komisjonile.

³⁷ Tatjana Markina kaitsja vandeadvokaadi vanemabi Igor Belugini kassatsioon Viru Maakohtu 31.07.2008. a kohtuotsuse peale Tatjana Markina väärteoasjas liiklusseaduse § 74 – 17 lg 1 järgi, kohtuasi nr 3-1-1-79-08, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 03.02.2009, lõik 7.

2.2.2. Maakohtu lahendid kaebuse lahendamisel

Kaebemenetluses tehtava kohtulahendi aluseks on kohtupidamise käigus ja VTMS § 133 toodud küsimuste selgitamise tulemusel tekkinud kohtuniku veendumus väärteoasja kohta. Seega võib maakohus, analüüsisid ja kontrollides väärteoasjas kohtule teatavaks saanud faktilisi ja õiguslikke aspekte kaebuse lahendamisel, teha ühe VTMS §-s 132 toodud otsustest.

VTMS § 132 lg 1 järgi võib kohus jätta kohtuvälise menetleja otsuse muutmata ja kaebuse rahuldamata, kui kohtupidamise käigus on tuvastatud menetlusaluse isiku süü ning kaebuses toodu seisukohad ei ole leidnud kinnitust.

VTMS § 132 lg 3 tuginedes võib maakohus tühistada kohtuvälise menetleja otsuse ja lõpetada väärteomenetluse, kui kohtupidamise käigus on tuvastatud väärteomenetlust välitavad asjaolud, mis on toodud VTMS §-des 29 ja 30.

VTMS § 132 lg 2 järgi võib kohus tühistada kohtuvälise menetleja otsuse täies ulatuses või osaliselt ja teha uue otsuse, kui see ei raskenda menetlusaluse isiku olukorda. Antud seaduse punkti võib kohus rakendada siis, kui kohtupidamise käigus on tuvastatud, et kohtuvälise menetleja on menetluse käigus rikkunud väärteomenetlusõigust või kohaldanud materiaaõigust ebaõigesti.

Materiaaõiguse kohaldamine toimub subsumeerimise tulemusel. Subsumptsiooni olemus seisneb konkreetsete eluliste asjaolude võrdlemises õigusnormis esitatud abstraktse faktilise koosseisuga ning nende omavahelise seose tuvastamise korral tehakse lõppjärelus selle õigusnormi ettenähtud õigusliku tagajärje osas. Seega on materiaaõiguse ebaõige kohaldamine subsumeerimisviga, kus menetlusaluse isiku tuvastatud tegevus ei ühti temale süüks pandava väärteo tunnustega.³⁸

Väärteomenetlusõigus on kui reeglite kogum, mis määrab, mil viisil teha kindlaks teos karistusõigusliku tähtsust omavad asjaolud, teo toimepanijad ning määrata ja viia täide seaduses ettenähtud karistus. Nende normide mittejärgimine on menetlusõiguse rikkumine. See esineb juhul, kui ettenähtud menetlustoimingut ei ole tehtud või see pole teostatud

³⁸Imbi Jürgen, „Materiaaõiguse ebaõige kohaldamine kui kohtuotsuse kassatsiooni korras tühistamise alus kriminaalmenetluses”, *Juridica* (2004), nr 1, 32-40, lk 33, kättesaadav internetis < www.juridica.ee/juridica_et.php?document=et/articles/2004/1/69031.SUM.php, (26.12.2009).

nõuetekohaselt; samuti juhul, kui on teostatud menetlustoiming, mis ei ole antud asjaolusid arvestades lubatud.³⁹ VTMS § 150 järgi on väärteomenetlusõigust oluliselt rikutud, kui menetlust ei ole lõpetatud VTMS § 29 sätestatud asjaoludel:

1. lahendi on teinud ebaseaduslik menetleja;
2. lahend on tehtud isiku kohta, kellele ei ole teatatud asja arutamise aega ja kohta;
3. riigi kulul määratud menetlusalust isikut esindatav kaitsja ei ole menetluses osalenud;
4. menetleja ei ole otsusele alla kirjutanud;
5. asjas puudub väärteoprotokoll, kui see on seadustikus ette nähtud;
6. menetleja otsus ei ole põhistatud;
7. menetleja otsuse lõpposa järeldused ei vasta asjas kogutud tõendamisasjaoludele;
8. väärteoasja on arutatud tõlgi osavõtuta keeles, mida menetluslune isik ei valda;
9. puudub väärteoasja arutamise või kohtuistungi protokoll, kuigi selle koostamine on ette nähtud, või puudub kohtuniku või kohtuistungis sekretäri allkiri.

VTMS § 150 lg 2 sätestab, et kohus võib tunnistada oluliseks ka väärteomenetlusõiguse muu rikkumise, kui see on toonud kaasa ebaseadusliku või põhjendamatu lahendi.

Teema kokkuvõtteks toob autor välja mõned näited, kus maakohtud on kohtupidamise käigus tuvastanud menetlusõiguse rikkumise või materiaalõiguse ebaõige kohaldamise, mis on kaasa toonud kohtuvälise menetleja otsuse tühistamise või muutmise.

Näide 1. Kohtuvälise menetleja poolt on kiirmenetluse otsusega karistatud kodanik M.M. selle eest, et ta tekitas mootorsõidukiga keskkonnale kahju liigse müra ja heitgaasiga, kuna kiirendas manöövrit alustades, seda aga oleks olnud võimalik vältida. Viljandi kohtumaja tühistas ja lõpetas kiirmenetluse otsuse VTMS § 29 lg 1 p 1 alusel, kuna väärteomenetluses pole tuvastatud ega tõendatud väidetav müra ning liigse heitgaasi tekkimine.⁴⁰

Näide 2. Kohtuväline menetleja on R.T. suhtes koostanud kolm kiirmenetluse otsust, jättes seejuures arvestamata, et menetlusalusele isikule oli Tartu Maakohtu määrusega määratud eestkostja, kuna ta ei olnud vaimuhaiguse tõttu võimeline aru saama oma tegude tähendusest

³⁹Imbi Jürgen, „Menetlusõiguse rikkumine kui kohtuotsuse kassatsiooni korras tühistamise alus kriminaalmenetluses”, *Juridica* (2004), nr 3, 203-217, lk 204, kättesaadav internetis <www.juridica.ee/juridica_et.php?document=et/articles/2004/3/72847.SUM.php, (26.12.2009)

⁴⁰ Danek Muguri kaebus Lõuna Politseiprefektuuri Viljandi politseiosakonna 15.12.2009.a kiirmenetluse otsus peale Danek Muguri väärteoasjas liiklusseaduse § 74 – 35 lg 1 järgi, kohtuasi nr. 4-10-6, Viljandi Kohtumaja, kohtuotsus, 18.01.2010, lõik 12.

ja neid juhtima. Põlva kohtumaja, tuginedes VTMS §-le 55 lg 3 p 1, s.o kiirmenetluse kohaldamise keeld psüühikahäirega isikule, tühistas ja lõpetas vääртеomenetluse VTMS § 29 lg 1 p1 alusel. Kohtunik leidis, et kohtuväline menetleja on R.T. süüdi tunnistamisel ja karistuse mõistmisel oluliselt rikkunud vääртеomenetlusõigust ning ebaõigesti kohaldanud materiaaõigust.⁴¹

Näide 3. Kohtuvälise menetleja otsusega karistati poemüüjat T.L. tubakaseaduse § 45 lg 1 tunnustel, s.o tubakatoodete käitlemise vanusepiirangu rikkumine. Menetleja poolt oli vääртеoprotokollis rikkumine kirjeldatud ainult lausena „Müüs alaealisele tubakatoodet”. Kirjalikus menetluses leidis kohus, et vääртеoasja menetlemisel on rikutud VTMS §-s 19 lg 1 p 1 sätestatud menetlusaluse isiku õigust teada, millist vääртеoasja tema suhtes menetletakse. Kohus märgib, et vääртеoprotokollist ei selgu, kellele menetlusalune isik müüs tubakatoodet, ning puuduvad andmed, milles isikut süüdistatakse ja millest lähtuvalt protokollis koostaja leiab, et vääртеokoosseis on täidetud. Eeltoodu puuduste tõttu leidis kohtunik, et kohtul ei ole võimalik jätkata vääртеoprotokollis kajastamata koosseisuliste asjaolude tuvastamist ja menetlus tuleb lõpetada T.L. teos vääртеo tunnuste puudumise tõttu.⁴²

⁴¹ Raul Tigassoni kaebus Lõuna Politseiprefektuuri 26.02.2009.a, 01.04.2009.a ja 18.04.2009.a otsuste peale Raul Tiassoni vääртеoasjas alkoholiseaduse § 70, karistusseadustiku § 218 lg1 ja § 262 järgi, kohtuasi nr. 4-09-20082, Põlva Kohtumaja, kohtuotsus, 04.01.2010, lõik 9.

⁴² Tiina Looritsa kaebus Lääne Politseiprefektuuri Paide politseijaoskonna 02.04.2008.a otsuse peale Tiina Looritsa vääртеoasjas tubakaseaduse § 45 lg 1 järgi, kohtuasi nr. 4-08-3724, Haapsalu Kohtumaja, kohtuotsus, 11.12.2008, lõik 30.

3. LÕPUTÖÖ EMPIIRILINE OSA

3.1. Uurimismeetodi valik ja valimi kirjeldus

Uurimistöö eesmärgiks on saada ülevaade läbiviidud väärteomenetluste kvaliteedist ning teha kindlaks, kui palju esitatakse kaebusi kohtuvälise menetleja lahenditele ning palju neist tühistatakse või muudetakse. Uuringu tulemustest lähtuvalt antakse hinnang probleemi ulatusele ja soovitusi politseiametnike poolt läbiviidud väärteomenetluse kvaliteedi tõstmiseks.

Analüüs viidi läbi Lõuna Prefektuuri Tartu Politseijaoskonna ja Tartu Maakohtu näitel. Vaatluse alla võeti piirkonna konstaablite, patrullteenistuse, konvoipolitseinike ja noorsoopolitsei poolt 2008/2009. aastal koostatud väärteomaterjalid, mis on kaebuse laekumisel suundunud kohtumenetluse. Analüüsitavatest korrakaitseteemalistest väärtegudest on käsitlusest välja jäetud kohtuvälise menetleja poolt koostatud liiklusalased väärteod. Autor on antud valiku teinud teadlikult põhjusel, et liiklusalaste väärteomaterjalide kvaliteedi uuringuid on varasemalt läbi viidud ning seega on nimetatud valdkonnas põhimõtteline ülevaade olemas.

Uurimistöö on läbi viidud kolmes etapis. Esimeses etapis kasutas autor kvantitatiivset uurimismeetodit, teostades statistilist andmeanalüüsi väärteomenetluse kohta. Koguti arvnäitajad 2008. ja 2009. aasta väärteomenetluste kohta. Selgitati välja, kui palju nimetatud aastatel menetleti väärteoasju, mitu neist saadeti kaebuse laekumisel edasi kohtumenetluse ning palju neist kohtus muudeti, tühistati või jäeti muutmata.

Teises etapis kasutas autor kvalitatiivset uurimismeetodit, vaadeldes Tartu Maakohtus väärteomaterjale, mis kohtupidamise käigus muudeti või tühistati, ning uuris nende otsuste põhjuseid.

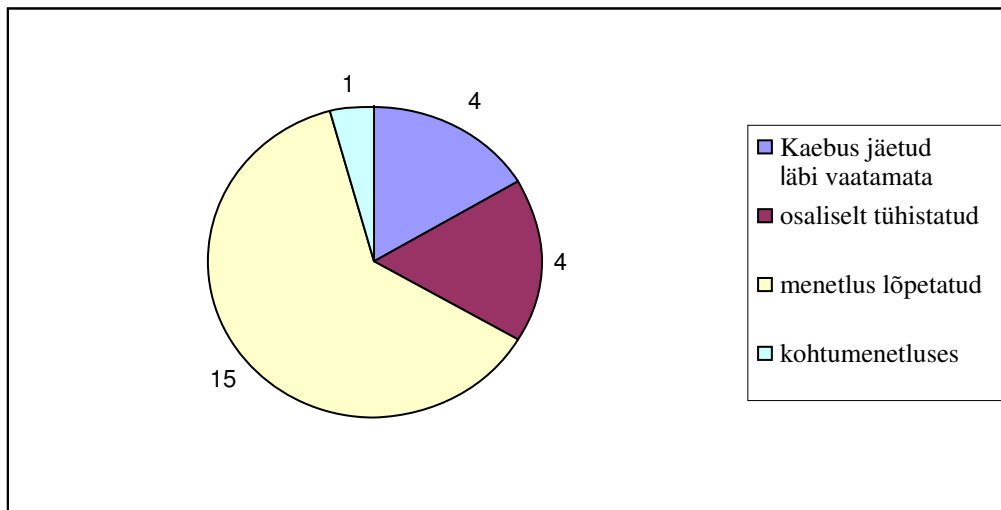
Kolmandas etapis viis autor läbi Tartu maakohtu kohtunike ja kohtuvälise menetleja esindajatega struktureeritud anketeerimist. Eesmärgiga saada ülevaade spetsialistide seisukohtadest, et millised on kohtuvälises menetluses sagedamini esinevad puudused ja vead ning millistel peamistel põhjustel esitatakse menetlusaluse isiku poolt kaebusi maakohtule. Küsimustik edastati küsitletavatele elektrooniliselt ning küsimusi oli kokku 5. (vt lisa 1) Küsimustikud edastati 8 Tartu Maakohtu Tartu Kohtumaja kohtunikule ja 10 Tartu Politseijaoskonna politseiametnikule, kes on käinud kohtus esindamas kohtuvälisist menetlejat. Tagasi laekus kohtunikelt 5 ja politseiametnikelt 7 küsimustikku.

3.2. Väärteomaterjalide statistiline analüüs

Väärteomaterjalide statistiliseks analüüsiks koguti algandmed politsei kasutuses olevast infosüsteemist ALIS. Teabesüsteemist võeti välja kõik väärteomenetluste arvnäitajad, mis on seotud Tartu linna ja maakonnaga ning mis on läbi viidud 2008. ja 2009. aastal. Saadud koguarvust jäeti välja liiklusalased väärteomaterjalid. Tulemuseks oli, et 2008. aastal viidi Tartu Politseijaoskonnas läbi 7056 väärteomenetlust ja 2009. aastal menetleti väärteguisid 5742 korral.

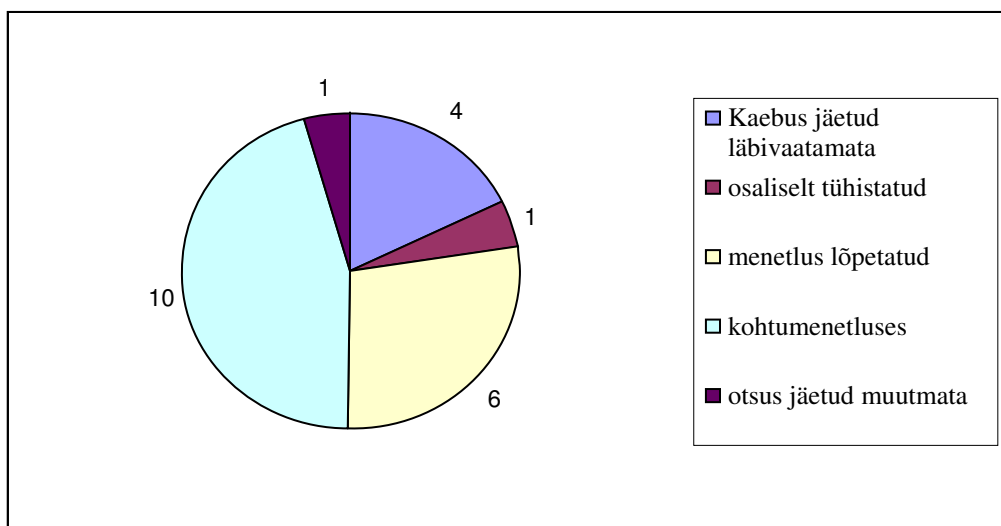
Järgnevalt püüti politseis olevatest infosüsteemidest välja võtta kohtuvälise menetleja otsustele esitatud kaebuste laekumisel kohtusse saadetud väärteomaterjalide arvnäitajad. Selgus, et politseis selleteemalist ametlikku arvestust ei peeta. Kaebuse alusel kohtusse suunatud väärteomaterjalide koguarvu saamiseks kasutas autor Tartu Maakohtu abi. Koostöös Tartu Maakohtu kantseleiga saadi kohtute infosüsteemist KIS statistilised näitajad. Saadud andmetest selgus, et kaebemenetlust Tartu Maakohtus Tartu Politseijaoskonna kohtuvälise menetleja poolt tehtud lahendite osas viidi läbi 2008. aastal 24 korral ja 2009. aastal 23 korral.

Eelpool mainituna vaatles Tartu Maakohus 2008. aastal kaebemenetluse korras 24 väärteoasja. Kohtuotsuste analüüsist selgus, et kohtuvälise menetleja otsustest kaebemenetluse korras said lõpplahenduse 23 juhtumit, üks väärtegu on uurimuse läbiviimise hetkel veel kohtumenetluses. Kohtupidamise käigus jäeti menetlusaluse isiku kaebus läbi vaatamata ja tagastati see esitajale 4 korral. Kohtuvälise menetleja otsus VTMS § 133 p2 järgi tühistati osaliselt 4 korral ning lahend tühistati ja menetlus lõpetati 15 korral. (vt joonis 6)

Joonis 6. 2008. a esitatud kaebuste menetlus Tartu Kohtumajas

2009. aastal esitati kaebemenetluseks kohtule taotlusi 22 korral. Nendest jäeti kaebus läbi vaatamata 4 korral, tühistati ja menetlus lõpetati 6 korral, osaliselt tühistati 1 vääртеomenetlus, kohtuvälise menetleja lahend jäeti muutmata samuti 1 korral. Uurimustöö läbiviimise hetkel ei olnud kohtulahendit tehtud 10 menetlusaluse isiku poolt esitatud kaebuse kohta. (vt joonis 7)

Joonis 7. 2009. a esitatud kaebuste menetlus Tartu Kohtumajas

3.3. Väärteomaterjalide ja kohtulahendite analüüs

Teises etapis vaatles autor Tartu Kohtumajas 2008. ja 2009. aastal muudetud või tühistatud väärteotoimikuid. Toimikutes vaadeldi eraldi kohtuvälise menetleja poolt kogutud materjale ning kohtulahendeid. Väärteomaterjale, kus kohtuvälise menetleja otsust ei muudetud, menetlusaluse isiku kaebus kohtumäärusega tagastati või uurimistöö teostamise ajal puudus kohtulahend, autor ei käsitle. Kohtulahend puudus 11-s väärteoasjas, kohtuvälise menetleja esialgset otsuste ei muudetud ühel korral ning kaebus jäeti käiguta ja tagastati menetlusalusele isikule 8 korral. Kohtu pädevust kohtuliku eelmenetluse käigus kaebuse läbivaatamata või käiguta jätmist on käsitletud käesoleva uurimistöö lehekülgedel 22 ja 23.

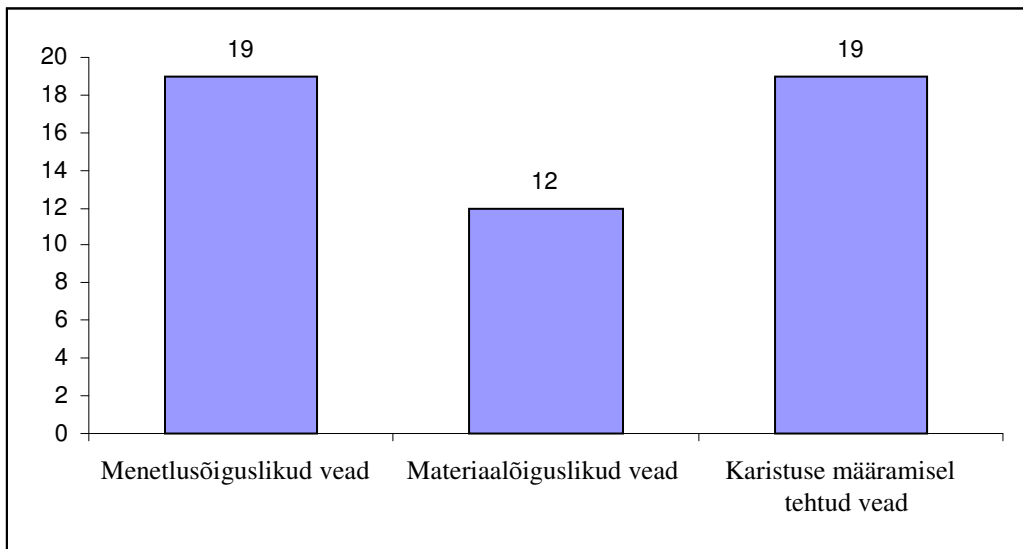
Kohtulahendite ja väärteomaterjalide vaatlustulemused kanti tabelisse. (vt lisa 2) Tabelisse kogutud andmed on jagatud kahte rühma. Esimese rühma moodustavad kohtuvälise menetleja poolt koostatud väärteomaterjalid. Teise rühma moodustavad andmed kohtus tuvastatud asjaolude ja kohtulahendite kohta.

3.3.1. Kohtuvälise menetleja poolt koostatud väärteomaterjalide analüüs

Esimeses rühmas võeti uurimise alla järgmised punktid:

1. väärteoprotokollis sisu vastavus VTMS § 69 nõuetele;
2. kohtuvälise menetleja otsuse sisu vastavus VTMS § 74 nõuetele;
3. kas vastulause on esitatud ja vastulause mitteametlikult põhjendatud;
4. kiirmenetluse otsuse sisu vastavus VTMS § 57 nõuetele;
5. kas kiirmenetlust on kohaldatud, kui isik ei ole andnud ütlusi või pole kiirmenetluse kohaldamisega nõus;
6. kas kiirmenetlust on kohaldatud, kui väärteoasjaolud ei ole selged;
7. kas kiirmenetlust on kohaldatud, kui esinevad kiirmenetlust välistavad asjaolud VTMS § 55 lg 3 järgi;
8. kas materjalid on kogutud kõik vajalikud tõendid;
9. kas tõendites on kajastatud tõendamiseseme asjaolud;
10. kas on järgitud tõendite kogumise nõudeid;
11. kas on järgitud karistuse kujunemise aluseid.

Analüüsitud 26 väärtetasjas ei tuvastanud autor punktides 3, 5, 6 ja 7 toodud puudusi, seega uurimuses neid alapunkte edasiselt ei käsitleta. Alapunktides 1, 2, 4, 8, 9, 10 ja 11 esinenud vead on kokku võetud koondina, mis on graafiliselt kajastatud järgneval joonisel: kas kohtuvälise menetleja poolt koostatud väärtetasmaterjalides esinenud puudused on menetlusõiguslikud, materiaalõiguslikud või karistuse määramise vead. (vt joonis 8)

Joonis 8. Kohtuvälise menetleja poolt koostatud materjalides esinenud vead

Menetlusõiguslike puudusi tuvastati 26 analüüsitavas väärtetasmaterjalis 19 juhul. Järgnevalt annab autor ülevaate, millised olid esinenud vead uuritavates väärtetasmaterjalides.

1. Väärtetasprotokollides, väärtetasotsustes ja kiirmenetluse otsustes on läbivaks veaks, et jäetakse märkimata tõendite loetelu ning piirduakse vaid rikkumise nentimisega. Näiteks koostas kohtuvälise menetleja kiirmenetluse otsuse, pannes isikule süüks, et olles alkoholihoobes, tuigerdas ta avalikus kohas, millega solvas inimväärikust ja ühiskondlikku moraalitunnet. Sellise rikkumise kirjeldusega on vaid nenditud, et isik viibis avalikus kohas hoobes, kuid puudub põhistus, mil viisil on solvatud inimväärikust ja ühiskondlikku moraalitunnet. Samuti puudusid antud kiirmenetluse otsuses andmed, millistele tõenditele tuginedes menetleja sellisele järeldusele jõudis. Riigikohus on oma otsuses nr. 3-1-1-84-07 öelnud, et väärtetasprotokollist peab

nähtuma, milles menetlusalust isikut süüdistatakse ja millest lähtuvalt väärteoprotokoll koostaja leiab, et väärteokoosseis on täidetud.⁴³

2. Teiseks läbivaks veaks on protokollides ja otsustes õigusaktile viitamata jätmine. Näiteks väärteoasjas pani isik toime varguse väheväärtusliku asja vastu, isiku tegu kvalifitseeriti KarS § 218 lg 1 järgi. Kuid väärteoprotokollis on jäetud märkimata, millise konkreetse kohustuse või keelu rikkumises isikut süüdistatakse. Antud väärtegu ei moodusta iseseisvat koosseisu ning viiteliselt oleks menetleja juurde pidanud lisama ka KarS § 199 sätte, s.o varguse. Kohustusliku nõude protokollis märkimata jätmist tuleb käsitleda kui menetlusõiguslikku viga, kuna VTMS §-des 57 lg 1 p 9; 69 lg 2 p 2 ja 74 lg 1 p 9 on öeldud, et väärteo kvalifikatsioonis peavad olema ära märgitud seaduse nimetus, paragrahv, lõige ja punkt.⁴⁴
3. Lisaks eeltoodule on väärteotsustes ja kiirmenetluse otsustes jäetud märkimata karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud. Enamikus otsustest on nõutud kohas märgitud, et kergendavad ja raskendavad asjaolud puuduvad või siis on lihtsalt tõmmatud lahtrisse joon. Antud asjaolude kajastamata jätmisega on menetleja eiranud menetlusõiguslikke nõudeid. VTMS §-des 57 lg 1 p 10 ja 74 lg 1 p 10 on sätestatud, et otsuse sisus peavad olema märgitud karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud.
4. Väärteomenetlusseadustikust tulenevalt on tunnistajal või menetlusalusel isikul õigus anda ütlusi omakäeliselt ja keeles, mida ta valdab. Selline õigus on antud ka tunnistajale väärteoasjas nr. 4-09-11126. Menetlusõigusliku veana pole menetleja materjalidesse protokollis eestikeelset tõlget lisanud. KrMS § 10 lg 4 ütleb, et kohtumenetluse poolte taotlusel võib protokollis kanda ka teksti, mis ei ole eestikeelne. Sellisel juhul lisatakse protokollile teksti tõlge eesti keelde.
5. Tõsisemad probleemid on enamasti seotud tõendite kogumisega ja tõendamiseseme asjaolude kajastamisega. Kogumata on jäetud sellised tõendid, mida enam kohtumenetluse käigus ei ole võimalik muretseda. Kohtuvälises menetluses on peamisteks tõenditeks ütlused, kusjuures vähe pööratakse tähelepanu esemelistele

⁴³ AS Wõro Kommerts kaitsja vandeadvokaadi Helina Lukseppa kassatsioon Tartu Maakohtu 07.11.2007.a kohtuotsuse peale AS Wõro Kommerts väärteoasjas konkurentsiseaduse § 73 6 lg 2 järgi, kohtuasi nr. 3-1-1-84-07, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 07.12.2007, lõik 10.

⁴⁴ Sootak ja Pikamäe, *Karistusseadustik, supra nota* 21, lk 484.

tõenditele. Väärteoasjades, kus on oluline tuvastada sündmuskoha olustik, jäetakse selline tõend vormistamata. Näiteks on väärteoasjas isikule süüks pandud, et ta suitsetas kooli territooriumil, mis on selleks keelatud koht. Tubakaseaduse § 29 sätestab, et suitsetamiseks keelatud kohaks on õppeasutuse piiratud maa-ala. Samas aga ei ole materjalis kogutud andmeid, kas kõnealuse kooli territoorium oli piiratud ja kui oli, siis millisel viisil.⁴⁵ Sarnase näite saab tuua ka väärteoasjas nr. 4-09-1938, kus teo kirjeldusena on märgitud, et olles alkoholijoobes, lärmas isik avalikus kohas, kuid menetleja poolt jäeti tuvastamata ja tõendamata rikkuja joove.

6. Menetluse käigus jäetakse kogumata igakülgset kõikvõimalikud tõendid. Näiteks väärteoasjas nr. 4-08-7801 on isikule süüks pandud avaliku korra rikkumine, mis on tõendatud menetlusala isiku ütlustega ja patrull-lehega. Autori arvates ei ole selline menetleja tegevus kooskõlas uurimisprintsipiga, menetleja ei ole väärteokahtluse korral teinud kõike võimalikku tõendite kogumisel.
7. Menetluse käigus jäetakse menetlejale teada saadud info vormistamata. Näiteks väärteoasjas on menetleja võimaliku tunnistajaga tõendamisasjaolu tuvastamise eesmärgil suhelnud meili teel ning saadud teave on koopiana meilist lisatud toimikusse. Samas ütleb riigikohus oma lahendis 3-1-1-145-05, et info kontrollitavuse tagamiseks on vaja see vormistada tõendi kujul. Selleks tuleb väärteomenetluses mõnelt isikult saadud informatsiooni talletamiseks see isik menetlusseadustikus sätestatud korras tunnistajana üle kuulata.⁴⁶

Materiaalõiguslikke vigu tuvastas autor 26 materjalis 12 juhul. Esinenud vead võib jagada kaheks. Esimesel juhul jäetakse teo kvalifitseerimisel viitamata õigusaktile ja normile, milles vastav kohustus või keeld on fikseeritud. Sellised materiaalõiguslikke vigu esineb väärteomaterjalides, kus tegu kvalifitseeritakse kas kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse KOKS § 66³ või KarS § 218 järgi.⁴⁷ Mõlemad seaduse punktid on niinimetatult viitelise

⁴⁵ Kaarel Visnapuu kaebus Lõuna Politseiprefektuuri Tartu Politseiosakonna 29.01.2009.a kiirmenetluse otsuse peale Kaarel Visnapuu väärteoasjas tubakaseaduse § 49 järgi, kohtuasi nr. 4-09-2328, Tartu Maakohus, kohtuotsus, 06.05.2009, lk 4 lõik 8; vaata ka Tubakaseadus, 04.05.2005, jõustunud 05.06.2006 – RT I 2005, 29, 210 ... RT I 2005, 29, 210, § 29 lg 2.

⁴⁶ Kesknõukotsiooni kassatsioon Tallinna Linnakohtu 15.09.2005.a kohtuotsuse peale OÜ Netman Ships Repairi väärteoasjas veeseaduse § 38 – 5 lg 2 ja välisõhu kaitse seaduse § 139 lg 2 järgi, kohtuasi nr. 3-1-1-145-05, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 10.02.2006, lõik 6.

⁴⁷ Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus, 02.06.1993, jõustunud vastavalt §-le 67 – RT I 1993, 37, 558 ... RT I 2009, 62, 405, § 66-3.

iseloomuga. Kohustusele või keelunormile viitamata jätmist tuleb käsitleda kui materiaaõiguslikku viga, sest viitamata jätmise puhul puudub võrdlusmoment, kas etteantud faktilised asjaolud on hõlmatud vastava õigusnormi kirjelduses. Samas tagab korrektne viitamine süüdistuse konkreetsuse ja kaitseõiguse ning väldib võimalikke vaidlusi selle üle, millise konkreetse kohustuse rikkumises isikut süüdistatakse.⁴⁸

Teisel juhul pannakse isikule süüks tegu, mida ta teinud ei ole ehk VTMS § 149 lg 2 mõistes on kohaldatud sätet, mida ei oleks pidanud kohaldama.⁴⁹ Viidatud näites on isikule süüks pandud, et suitsetas kooli territooriumil, mis on keelatud koht. Kuid materjalides ei ole fikseeritud, et kooli ümbrus oleks mingil moel piiratud. Seega puuduvad isiku teos õigusnormis toodud kirjelduse tunnused, mida aga tuleb käsitleda kui olukorda, kus isikule on süüks pandud tegu, mida ta teinud ei ole.

Karistuse määramisel tehtud vigu tuvastati 19 juhul. Kõik leitud vead on seotud kergendavate ja raskendavate asjaolude märkimata ning arvestamata jätmisega. Näiteks KarS § 262 näeb ette avaliku korra rikkumise eest karistatakse rahatrahviga kuni 100 trahviühikut, s.o. 6000 krooni. Väärteoasjas nr. 4-09-15917 määrati isikule sellise rikkumise eest rahatrahv 8 trahviühikut, s.o. 480 krooni. Eeltoodust lähtuvalt on isikule määratud miinimummäär lähedane karistus, kuid karistust kergendavad asjaolud KarS § 57 mõistes puuduvad. Seega ei selgu toimikusse kogutud materjalidest ja menetlusedokumentidest, millele tuginedes kohtuväline menetleja sellise otsuse langetas.

Sanktsioneerimise viga esineb ka liiga karmi karistuse määramises. Näiteks värteoasjas nr 4-08-3201 karistati kohtuvälise menetleja poolt menetlusalust isikut KarS § 279 järgi kvalifitseeritava teo toimepanemises. Karistusmäär näeb antud rikkumise korral ette rahatrahvi kuni 300 trahviühikut, menetlusalusele isikule aga määrati karistusena rahatrahv 11 100 krooni, s.o 185 trahviühikut. Karistuse määramisel puudus aga märges karistust raskendavate asjaolude kohta. Samas toimiku materjalidest nähtub, et isik on varasemalt karistamata ning kahetseb oma tegu. Seega on kergendavad asjaolud KarS § 57 mõistes olemas, kuid menetleja ei ole neid arvestanud. Sarnaselt eelnevale näitele ei ole toimikus

⁴⁸ AS Morrison Invest kaitsja vandeadvokaadi Erik Entsik kassatsioon Tallinna Linnakohtu 08.12.2005.a kohtuotsuse peale AS Morrison Investi värteoasjas elektrituruseaduse § 101 lg 2 järgi, kohtuasi nr. 3-1-1-25-06, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 28.04.2006, lõik 7.

⁴⁹ Käesolev töö lk 6 punkt 5

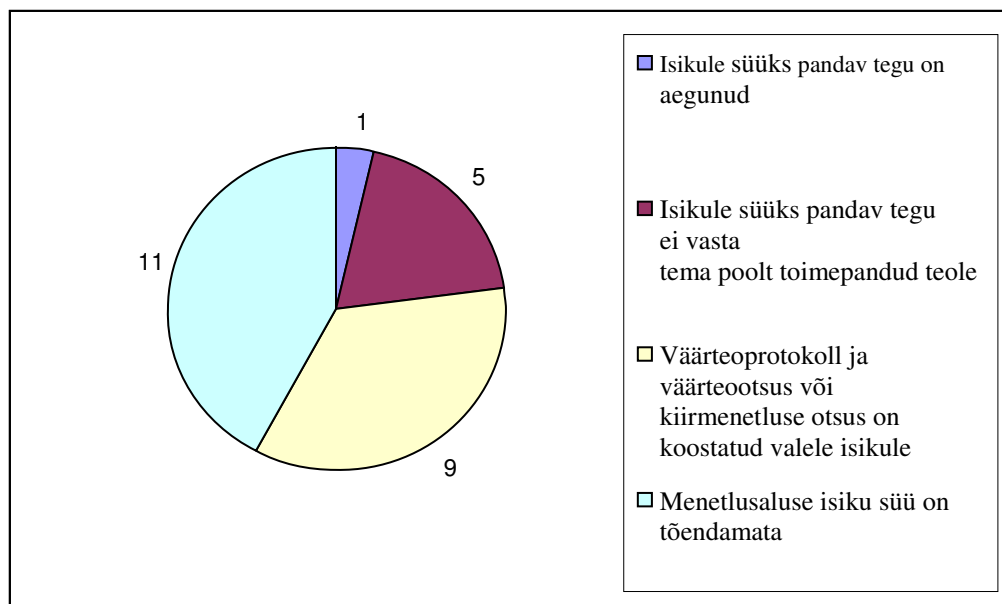
jälgitav karistuse kujunemine ning alus, millele tuginedes menetleja esmakordse rikkumise korral maksimumilähedase karistuse määras.

3.3.2. Kohtus tuvastatud asjaolude ja kohtulahendite analüüs

Teises osas vaadeldi kohtuotsuseid, kohtuistungi protokolle ning analüüsiti kohtu poolt langetatud otsuseid. Tartu Maakohtus muudeti või tühistati kohtuvälise menetleja poolt koostatud väärteomaterjale 26 juhul. Osaliselt tühistati politseiametnike lahendeid 5 korral ning täielikult tühistati ja menetlus lõpetati 21 väärteoasjas. (vt lisa 2) Osalise tühistamise põhjus on seotud karistuse muutmisega, kõigil juhtudel karistust vähendati ning osas lahenditest võimaldati karistuse tasumine ositi. 21 lõpetatud väärteoasjas tuvastas kohus puudusi 26 korral, seda põhjusel, et mitmes toimikus esines nii menetlusõiguslikke kui ka materiaalõiguslikke vigu.

Otsuse täieliku tühistamise ja menetluse lõpetamise põhjused jagunevad järgmiselt:

1. ühel korral menetlus lõpetati, sest isikule süüks pandud tegu oli aegunud enne lõpliku lahendi tegemist,
2. viiel juhul ei vastanud isikule süüks pandav tegu tema poolt toimepandud teole,
3. üheksal juhul koostati väärteoprotokoll ja otsus või kiirmenetluse otsus valele isikule,
4. üheteistkümnel korral tuvastati, et menetlusaluse isiku süü on tõendamata.(vt joonis 9)

Joonis 9. Otsuste tühistamise ja menetluse lõpetamise põhjused

Kohtu poolt tühistatud ja lõpetatud väärteoasju analüüsib autor edasiselt menetlusõiguslikust ja materiaalõiguslikust vaatenurgast. Läbivaks menetlusõiguslikuks veaks kohtu poolt tuvastatud asjaoludes on väärteoasja puudulik menetlus ja tõendite kogumata jätmine. Näiteks väärteoasjas nr. 4-08-7043 on isikule süüks pandud väikeses koguses padrunite omamine. Menetluse käigus on teostatud menetlusaluse isiku elukohas läbiotsimine ja üle kuulatud tunnistajaid. Kogutud materjalide pealiskaudsel vaatlusel võib oletada, et rikkumine on tõendatud. Kohtumenetluse käigus aga tuvastati, et kogutud tõendite alusel ei saa üheselt kindel olla isiku süü olemasolus. Seda põhjusel, et menetlusalune isik ei ole padrunite omamist omaks võtnud ning menetleja on jätnud tähelepanuta asjaolu, et sündmuskohale oli juurdepääs ka kolmandatel isikutel. Seega, lähtuvalt süüteo menetluse põhimõttest, et kõik kõrvaldamata kahtlused tuleb tõlgendada menetlusaluse isiku kasuks, tühistas ja lõpetas kohus väärteomenetluse VTMS § 29 lg 1 p1 alustel.

Teiseks oluliseks tõendamisega seotud probleemiks on kohtuvälise menetleja poolt isiku karistamine olukorras, kus menetlejal puuduvad usaldusväärsed tõendid, et järeldada väärteo toime pannud isikut. Sisuliselt tähendab see, et menetleja ei ole menetlusaluse isiku tuvastamisel kasutanud isikut tõendavat dokumenti. Tuvastamiseks on kasutatud isiku enda poolt esitatud andmeid, mida on kontrollitud politsei kasutuses olevate andmebaaside kaudu ning kui esitatud andmetes kontrollitulemusel vigu ei tuvastata, siis on menetleja veendumusel, et menetlusalune isik on tuvastatud.

Materiaalõiguslikke vigu tuvastas kohus 26 materjalil viiel korral. Kohtumenetluse käigus on tuvastatud, et kohtuvälise menetleja on isiku süüstamisel ja karistuse määramisel kohaldanud sätet, mida ei oleks pidanud kohaldama. Näiteks väärteoasjas nr. 4-08-9637 on kohtuvälise menetleja poolt isikule süüks pandud KarS § 262 järgi kvalifitseeritav tegu, s.o avalikus kohas teiste isikute rahu või avaliku korra muu rikkumine. Menetlusalune isik ütles maja trepikojas solvava väljendi „oijah, lollid ja vargad tulid jälle”. Menetluse käigus jõudis kohus aga järeldusele, et isiku teos ei esine KarS § 262 toodud väärteo tunnuseid. Kohtu otsuse põhjenduses seisab, et kohus ei kiida heaks sellise arvamuse kõva häälega väljendamist, sest see võis tõepoolest asjaosalisi solvata, kuid kohus ei arvesta sellist ütlemist raturikkumisena KarS 262 mõistes, sest teiste rahu rikkumise all tuleb eelkõige mõelda teiste isikute turvalisust, elu ja tervist ohustavat ning häirivat tegevust. Samuti mainiti kohtuotsuses, et igasugust pisirikkumist ei ole õige käsitleda väärteona.

Tartu maakohus tühistas osaliselt kohtuvälise menetleja poolt tehtu lahendid 5 korral. Kõigil toodud juhtudel on kohus karistust muutnud ja kergendanud menetlusaluse isiku olukorda. See tähendab, et kõigis juhtumites on karistust vähendatud. Kohus on leidnud, et kohtuvälised menetlejad ei arvesta karistuse määramisel KarS § 57 toodud karistust kergendavaid asjaolusid. Samuti puudub lahendites põhistus, miks näiteks ei ole arvestatud menetlusaluse isiku poolt süü tunnistamist, väljendatud kahetsust ja süüdlase isikut kergendavate asjaoludena. Kokkuvõtlikult saab öelda, et karistuse määramisel on kohtuväline menetleja eiranud karistamise aluseid, jättes arvestamata KarS § 56 ettenähtud asjaolusid.

3.4. Küsitluse analüüs

Struktureeritud ankeetküsitlus saadeti kaheksale Tartu Maakohtu kohtunikule ja kümnele kohtuvälisele menetlejale, selgitamaks välja väärtomaterjalide kohtuvälise menetluse kvaliteeti ja probleemsemaid kitsaskohti. (vt lisa 1) Küsitlus viidi läbi ajavahemikus 1. veebruar kuni 18. veebruar 2010. aastal. Küsitlusele vastas 5 kohtunikku ja kaheksa kohtuvälise menetleja esindajat, mis teeb vastanute osakaaluks vastavalt 62,5 % ja 80 %. Vastused kanti tabelisse. (vt lisa 3)

Küsimus nr 1: Kas väärtegade menetlemisel kohtuvälises menetluses tehakse Teie arvates palju vigu? (vastus palun märkida ristiga variandi järel, jaatava vastuse korral palun selgitage oma arvamust)

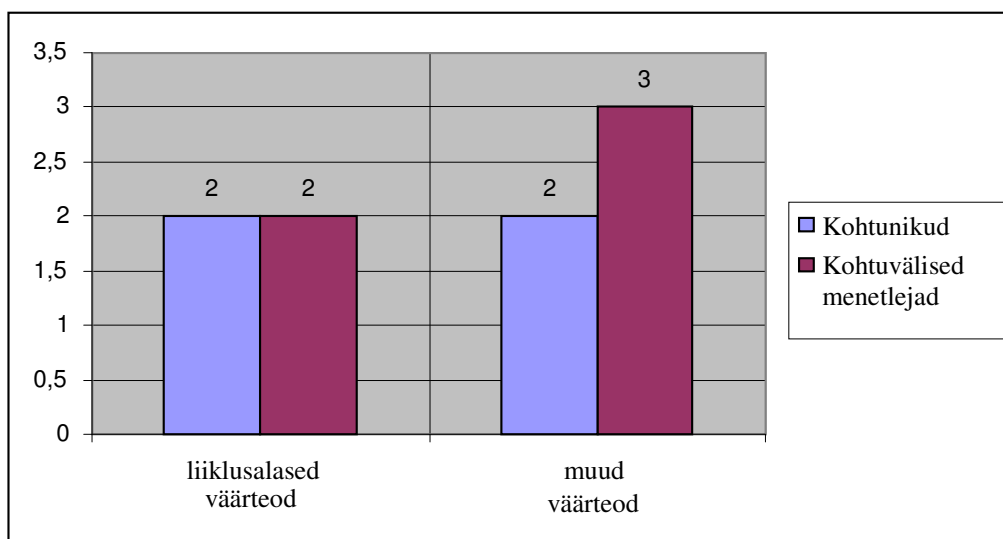
Küsimusele vastanutest enamus arvab, et kohtuvälises menetluses palju vigu ei tehta. Samas on viiest kohtunikust üks (20%) ja kaheksast kohtuvälisest menetlejast kolm (38%) seisukohal, et kohtuvälises menetluses siiski vigu esineb. Politseiametnikud on puuduste põhjendusel välja toonud ametnike lohakuse. Lohakusest tulenevalt ei viitsita koguda kõiki vajaminevaid tõendeid või on tõendid kogutud kiirustades ja pealiskaudselt. Enamlevinud puudustena on välja toodud, et dokumentidele unustatakse allkirju võtta, eksitakse kvalifikatsiooni määramisel, tõendeid kogutakse puudulikult ning ei kontrollita korralikult menetlusaluse isikuandmeid ja sellest lähtuvalt koostatakse protokoll valele isikule.

Kohtunike poolt on kohtuvälise menetluse vigadena välja toodud ebaproportsionaalne karistus, eksimused väärteprotokollide ja ülekuulamisprotokollide sisus ning asjaolu, et

kohtuvälises menetluses ei toimu tegelikku õiguste ja kohustuste selgitamist. Karistuse määramise osas on märgitud, et kohtuvälise menetleja poolt määratud karistused on reeglina liiga ranged. Väärteoprotokollide sisus esinevateks vigadeks on eksimused toimepanemise koha määratlemisega, ebatäpsed väärteo sündmuse kirjeldused ning blanketsete normide puhul puuduvad viited konkreetsele õigusnormile, mida rikuti. Tunnistajate ülekuulamise puudusena on märgitud, et protokollides eksitakse kuupäevadega ja seda enamasti siis, kui tunnistajaks on politseinikud.

Küsimus nr 2: Millistes väärtegudes tehakse kohtuvälises menetluses rohkem vigu, kas liiklusalastes või muudes väärtegudes? (vastus palun märkida ristiga variandi järel, jaatava vastuse korral palun selgitage oma arvamust)

Küsimusele vastanud kohtunike arvamused jagunevad võrdselt, kaks kohtunikku ei ole arvamust avaldanud, kaks on leidnud, et rohkem vigu esineb muudes väärtegudes ja kaks kohtunikku on seisukohal, et rohkem vigu esineb liiklusalastes väärtegudes. Politseiametnike vastused olid mõnevõrra erinevad. Kolm ametnikku arvamust ei avaldanud, kaks on seisukohal, et probleemsemad on liiklusalased väärteod, samas on kolm politseinikku leidnud, et rohkem puudusi esineb muudes väärtegudes. (vt joonis 10)

Joonis 10. Menetlejate ja kohtunike hinnang enim vigu tehtavate väärteomenetluste kohta

Kohtuvälised menetlejad olid enamuses seisukohal, et muudes väärtedudes esineb vigu rohkem, kuna rikkumistes on segasemad asjaolud, seeläbi on süü tuvastamine raskem ja teo kirjeldused keerulisemad. Märgitud on, et mõningad väärted nõuavad menetlejalt mahukamat tööd tõendite kogumisel ja talletamisel. Näitena on toodud, et sageli ei viitsi või ei oska menetlejad võtta tunnistajalt ütlusi selliselt, et väärtetoimepanek oleks üldse tõendatud. Kohtunike vastused jagunevad võrdselt. Vastajad on seisukohal, et küsimusele täpse hinnangu andmiseks on vajalik läbi viia analüüs. Pealiskaudsel hinnangul võib oletada, et vead liiklusalaste väärtedude menetlemises on levinumad, sest just nendele tegudele esitatakse kaebusi menetluslaste isikute poolt. Samas on märkitud, et aja jooksul on menetlejad liiklusalastes väärtedudes hakanud vähem vigu tegema. Muude väärtedude kohta arvamust kohtunike poolt esitatud ei ole.

Küsimus nr 3: Millised vead väärtetoimeluses annavad aluse väärtetoimelise lõpetamiseks või muutmiseks?

Küsimusele vastamiseks andis autor ette loetelu. Vastajate kohustuseks oli loetelu järjestamine ühest viieni selliselt, kus number 1 on enamlevinud väärtetoimelise lõpetamise või muutmise põhjus ning number 5 on vähemlevinud põhjus. (vt lisa 1). Autor kandis küsitlusele vastajate arvamused tabelisse. Tabeli lõpus on välja toodud järjestuse aritmeetiline keskmine ning selle järgi seatud lõplik pingerida. (vt tabelleid 1 ja 2)

Tabel 1. Väärtetoimelise lõpetamise/muutmise põhjused kohtuväliste menetlejate arvates

	Tunnistajate puudulik ülekuulamine	Menetluslaste isiku õiguste tagamata jätmine	Tõendamisel tehtavad vead	Kvalifitseerimisel tehtavad vead	Karistuse määramisel tehtavad vead
kohtuvälise menetleja	1	3	2	4	5
kohtuvälise menetleja	3	5	1	4	2
kohtuvälise menetleja	2	5	1	3	4
kohtuvälise menetleja	1	4	2	3	5
kohtuvälise menetleja	3	2	1	4	5
kohtuvälise menetleja	1	4	2	3	5
kohtuvälise menetleja	1	4	2	3	5
kohtuvälise menetleja	0	0	0	0	0
Aritmeetiline keskmine	1,5	3,37	1,37	3	3,87
Kujunenud pingerida	2	4	1	3	5

Tabel 2. Väärteoasja lõpetamise/muutmise põhjused kohtunike arvates

	Tunnistajate puudulik ülekuulamine	Menetlusaluse isiku õiguste tagamata jätmine	Tõendamisel tehtavad vead	Kvalifitseerimisel tehtavad vead	Karistuse määramisel tehtavad vead
Kohtunik	3	4	2	5	1
Kohtunik	5	4	1	2	3
Kohtunik	1	3	2	4	5
Kohtunik	1	3	3	3	5
Kohtunik	1	5	2	4	3
Aritmeetiline keskmine	2,2	3,8	2	3,6	3,4
Kujunenud pingerida	2	5	1	4	3

Kohtunike ja kohtuväliste menetlejate arvamused kahe kõige olulisema põhjuse väljatoomisel menetluse lõpetamise või muutmise kohta langevad kokku. Mõlemad on levinumateks põhjusteks pidanud tõendite kogumata jätmist, tõendamiseseme ebapiisavat kajastamist ning tunnistajate puudulikkude ülekuulamist või siis üle kuulamata jätmist. Pingereas kolmandale kohale on kohtuvälised menetlejad seadnud väärteo kvalifitseerimisel tehtavad vead. Kohtunikud on aga kolmandale kohale asetanud karistuse määramisel tehtavad vead. Neljanda ja viienda koha suhtes on kohtunike ja kohtuväliste menetlejate arvamused erinevad. Kohtunikud on vähem esinevateks põhjusteks pidanud menetlusaluse isiku õiguste tagamata jätmist ja kvalifitseerimisel tehtavaid vigu. Kohtuvälised menetlejad on samadele positsioonidele asetanud karistuse määramisel tehtavad vead ja - sarnaselt kohtunike arvamusele - menetlusaluse isiku õiguste tagamata jätmist.

Küsimus nr 4: Millistel peamistel põhjustel esitatakse kohtuvälise menetleja väärteootsuse kohta kaebus maakohtule?

Küsimuse vastused kanti sarnaselt kolmandale küsimusele tabelisse. Tabeli lõpus võttis autor järjestusest aritmeetilise keskmise ja selle põhjal koostas lõpliku pingerea. (vt. tabelleid 3 ja 4)

Tabel 3. Kaebuste esitamise peamised põhjused menetlejate arvates

	Menetlusvead	Sanktsioneerimisevead	Kvalifitseerimisevead	Vastulause mitteamvestamine	Muud põhjused
kohtuväline menetleja	2	3	1	3	0
kohtuväline menetleja	2	1	4	3	5
kohtuväline menetleja	2	1	3	4	5
kohtuväline menetleja	4	1	3	2	5
kohtuväline menetleja	3	1	2	4	5
kohtuväline menetleja	3	2	5	4	1
kohtuväline menetleja	1	3	4	5	2
kohtuväline menetleja	0	0	0	0	0
Aritmeetiline keskmine	2,12	1,5	2,75	3,12	2,87
Kujunenud pingerida	2	1	3	5	4

Tabel 4. Kaebuste esitamise peamised põhjused kohtunike arvates

	Menetlusvead	Sanktsioneerimisevead	Kvalifitseerimisevead	Vastulause mitteamvestamine	Muud põhjused
Kohtunik	3	4	1	4	5
Kohtunik	0	1	0	2	0
Kohtunik	3	1	5	2	4
Kohtunik	2	1	4	3	5
Kohtunik	2	1	5	3	4
Aritmeetiline keskmine	2	1,6	3	2,8	3,6
Kujunenud pingerida	2	1	4	3	5

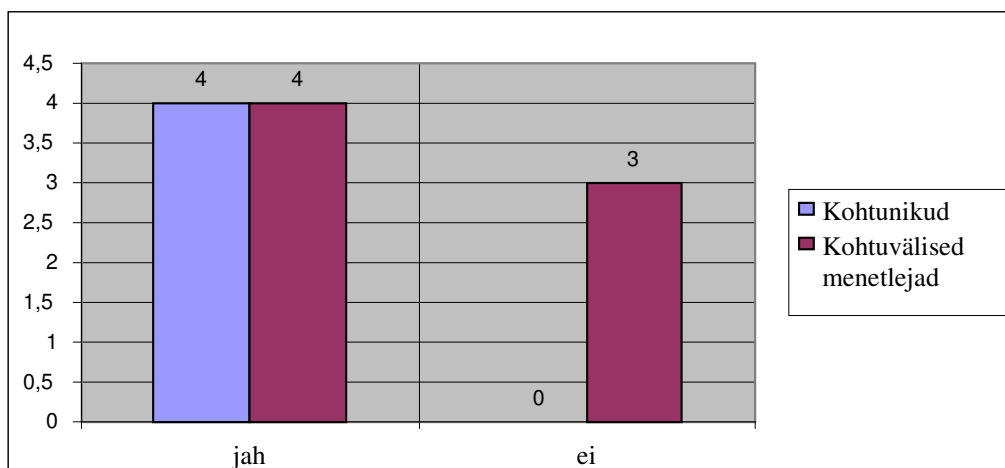
Loetelu järjestust analüüsid selgus, et nii kohtunikud kui ka kohtuvälised menetlejad on levinumaks edasikaebamise põhjuseks pidanud karistuse määramisel tehtavaid vigu ehk sanktsioneerimise vigu. Teisele kohale asetused kaebused, kus üldjuhul on väide „mina seda tegu toime pannud ei ole“. Kolmanda positsiooni kohal tuleb kohtunike ja kohtuväliste menetlejate arvamustesse erinevus. Politseiametnikud on leidnud, et edasikaebamise põhjuseks on kvalifitseerimise vead, kohtunikud seevastu arvamusel, et põhjuseks on hoopis vastulause mitteamvestamine.

Harvem esinevateks kaebuste esitamise alusteks on kohtuväliste menetlejate arvates vastulause mitteamvestamine ja muud põhjused, kusjuures muude põhjuste kohal on välja

toodud, et väärteo menetlemise käigus on õige teo toimepanija jäetud tuvastamata ja protokoll koostatud valele isikule. Kohtunikud on vähem olulisteks põhjusteks pidanud kvalifitseerimisel tehtavaid vigu ja muid põhjuseid. Muude põhjustena on kohtunike poolt välja toodud ka väärteoprotokolli koostamine valele isikule.

Küsimus: 5. Kas väärteomenetluse seadustikus on Teie arvates puudusi?

Küsimusele vastanutest kohtunikest 80% ja kohtuvälistest menetlejatest 50% on leidnud, et väärteomenetluse seadustikus puudusi esineb. Politseiametnikest kolm (37,5%) on leidnud, et seadustikus puudusi ei esine ning üks kohtunik ja menetleja ei ole arvamust esitanud. (vt joonis 11)

Joonis 11. Menetlejate ja kohtunike hinnang puuduste esinemise kohta väärteomenetluse seadustikus

Väärteomenetluse seadustiku puudustena on kohtunikud välja toonud sundtoomise piiratud võimalused, probleemid otsuse sundtäitmisel tekkivate küsimuste lahendamisel ja asenduskaristuse kohaldamisel ning puudused kutse edastamise võimalustes. Nimelt ei ole väärteomenetluse seadustikus ette nähtud võimalust edastada kutse telefoni teel. Seetõttu ei kaasne telefoni teel kohtusse kutsumise mitteilmumise korral õiguslikke tagajärgi. Samas kriminaalmenetluse korras on selline võimalus olemas. Autori arvates peaks samasugune kutse edastamise viis olema ka väärteomenetluses.

Autori arvates väärrib tähelepanu kohtuvälise menetleja arvamus väärteomenetlusseadustiku puudulikkusest kiirmenetluse kohaldamisel ja läbiviimisel. Vastanu leiab, et kohtupraktikas on ära kadunud kiirmenetluse mõte - sündmuskohal selgete asjaolude korral väärteo kiire lahendamine ja karistuse määramine. Näitena on toodud avaliku korra rikkumine, kus menetlusalune isik kuulas öösel valjult muusikat ning häiris naabreid. Kehtiva regulatsiooni korral ei ole võimalik süüdlase karistamist kohapeal avalduse alusel isegi siis, kui teo toimepanija tunnistab oma süüd ja on kiirmenetlusega nõus, sest menetleja kohustuseks on igakülgselt koguda isikut süüstavaid ja süüd välistavaid tõendeid. Näites toodud olukorras aga ei ole üldjuhul võimalik sündmuskohal operatiivselt tõendeid koguda. Seetõttu ei olegi kiirmenetlus alati väga kiire.

3.5. Autoripoolsed järeldused ja ettepanekud

Väärteomaterjalide statistilisest analüüsist võib järeldada, et korrakaitseteemaliste väärtegude korral on kaebemenetluse osakaal väike. 2008. ja 2009. aastal menetleti kohtuvälise menetleja poolt Tartu Politseijaoskonnas kokku 12798 väärtegu. Kaebusi esitati nendele ainult 47 juhul, mis teeb osakaaluks 0.37%. Autor, tuginedes oma kogemustele, arvab, et korrakaitseteemaliste väärtegude kohta esitatavate kaebuste madal tase võib olla seotud oluliselt madalamate rahatrahvide karistuste määramistega, võrreldes liiklusväärtegudega. Paljud menetlusalused isikud võivad arvata, et kergem on näiteks 180 krooni rahatrahvi tasuda kui võtta ette kohtutee. Autori arvates võiks kohtuvälise menetleja lahenditele esitatud kaebuste arv olema suurem ning autor on veendumusel, et menetlusalused isikud peaksid sagedamini ja julgemalt vaidlustama kohtuvälise menetleja lahendeid. Kaebuste suurem osakaal paneb kohtuväliseid menetlejaid väärteomenetluse läbiviimisel hoolikamalt tõendeid koguma ning menetlusdokumente korrektsemalt vormistama. Samuti annab suurem korrakaitseteemaliste väärtegude jõudmine kohtumenetlusse ka selles valdkonnas aluse tugevama ja ühtsema kohtupraktika tekkeks. Autor märgib, et liiklusalastes väärtegudes on selliste kogemuste pagas tunduvalt suurem.

Hüpotees, et kohtuvälise menetleja otsuste tühistamise ja/või muutmise põhjuseks kohtus on kohtuvälise menetleja poolt menetlusnormide rikkumine, leidis kinnitust. Väärteomaterjalide, kohtulahendite ja küsitluste tulemustest nähtub, et kohtuvälise menetleja poolt koostatud toimikute läbivaks menetlusõiguslikuks probleemiks on tõendamine. Analüüsitud 26

kohtuotsusest 20 juhul oli politseiametniku poolt koostatud esialgsete lahendite tühistamise põhjuseks just tõendamatus. Menetluse käigus kas jäetakse olulised asjad fikseerimata, tehakse seda pealiskaudselt või jäetakse tuvastamata õige menetlusalune isik. Sageli on tunnistajate ja menetlusaluste isikute ütlused sisutühjad. Autor, tuginedes uurimistulemuste analüüsile, leiab, et menetlejad on tõendamiseseme asjaolude tuvastamisel ühekülgsed: kogutakse küll isikulisi tõendeid, kuid enamikus materjalidest ei ole tähelepanu pööratud esemelistele tõenditele. Ametniku poolt jäetakse tegemata näiteks sündmuskohavaatlused, asitõendi vaatlused jne.

Analüüsitud väärteomaterjalidest leidis autor teisigi menetlusõiguslikke puudusi, kuid antud valimis need põhjused kohtu poolt otsuse muutmist või tühistamist kaasa ei toonud. Puudusteks olid eksimused väärteoprotokollide, väärteootsuste ja kiirmenetlusotsuste sisu nõuete vastu. Menetlejate poolt jäeti protokollide ja otsuste põhiosas märkimata põhistus, missuguste tõendite alusel on isiku süü tõendatud. Põhiosas jäeti samuti märkimata ka viited, millise konkreetse kohustuse või keelu normi rikkumises isikut süüdistatakse ning kas isiku teos esines karistust kergendavaid või raskendavaid asjaolusid.

Teine hüpotees, et kohtuvälise menetleja otsuste tühistamine ja/või muutmise põhjuseks kohtus on kohtuvälise menetleja poolt materiaalõiguse ebaõige kohaldamine, leidis samuti kinnitust. Analüüsitud 26 väärteomaterjalidest tühistati materiaalõiguse ebaõige kohaldamise tagajärjel 5 kohtuvälise menetleja esialgset lahendit. Kõigil juhtudel pandi menetlusalusele isikule süüks tegu, mida ta ei olnud toime pannud, ehk siis kohaldati sätet, mida ei oleks pidanud kohaldama.

Teine materiaalõiguslik viga, mis väärteoprotokollides, väärteootsustes ja kiirmenetluse otsustes esines, oli keelunormile viitamata jätmine. Sättele viitamata jätmisel jääb arusaamatuks, miks menetlusalusele isikule süüks pandav tegu on õigusvastane ning kust tuleneb asjaolu, et konkreetne tegevus on eksimus mingi keelu või kohustusnormi vastu. Teisisõnu puudub sättele viitamata jätmisel võimalus aru saada, kas etteantud faktilised asjaolud on hõlmatud vastava õigusnormi kirjeldusega. Autori poolt antud puuduste tuvastamine ei ole iseenesest esialgse lahendi tühistamist või muutmist kohtuotsustes kaasa toonud.

Hüpotees, et kohtuvälise menetleja otsuste tühistamise ja/või muutmise põhjuseks on kohtuvälise menetleja poolt karistamise aluste eiramine, leidis samuti kinnitust. Vaadeldud kohtuotsustest tühistati osaliselt viis kohtuvälise menetleja esialgset otsust. Kõigel viiel juhul vähendas kohtunik menetleja poolt määratud karistust ning mõningatel juhtudel võimaldas lisaks ka rahatrahvi maksmist ositi. Toodud juhtumitel ning küsitluse vastustes on kohtunikud märkinud, et kohtuvälise menetleja poolt määratud karistused on üldjuhul liiga ranged. Rahatrahvi määramisel ei arvestata menetlusaluse isiku süü tunnistamist, kahetsust ja isikuomadusi kergendavate asjaoludena.

Autor jõudis teostatud uurimistulemuse analüüsi põhjal järeldusele, et enamikus analüüsitud materjalidest on jäetud märkimata karistust kergendavad asjaolud. Kohtuvälised menetlejad on üldjuhul korrakaitsete väärtegade puhul määranud karistuse alla kolmandiku karistuse ülemmäärast, kuid samas on märkimata jäetud kergendavad asjaolud. Teisisõnu on karistus määratud alla keskmise, kuid menetlusdokumentides puudub arusaam, kuidas süüstaja on sellisele järeldusele jõudnud.

Uurimistöö tulemusena on autor seisukohal, et kohtuvälises menetluses vigu ja puudusi esineb. Analüüsitud väärteomaterjalides esinenud tüüpvigade põhjal võib arvata, et sarnaseid puudusi tuleb ette ka materjalides, mille kohta ei ole esitatud kaebust ja mis seetõttu ei ole jõudnud kohtumenetlusesse. Kohtuvälise menetluse läbiviimise kvaliteeti muudab oluliselt koolituste ja õppepäevade süsteemne läbiviimine. Koolitused tuleb jagada tsükliteks selliselt, et iga osa käsitleb väärteo uurimise kulgemise kindlat lõiku. Näiteks:

1. Esimene tsükkel käsitleb väärteomenetluse põhimõtteid, kus antakse ülevaade kehtivast seadusest, seadustiku muudatustest, väärteomenetluse läbiviimise alustest, väärteoprotokollide ja otsuste koostamisest, kohtute seisukohtadest jne. Antud tsükli käigus käsitletakse ka KarS 262 süüteo koosseisu sisustamist ning KarS § 218 ja KOKS § 66³ puhul viiteliste normide lisamist. Kuna uurimistöö käigus selgus, et antud temaatika on üheks probleemiks kohtuvälises menetluses.
2. Teine tsükkel käsitleb tõendite kogumist ning neis tõendamiseseme asjaolude kajastamist. Koolituse raames on põhirõhk suunatud esemelite ning isikuliste tõendite kogumisele. Isikuliste tõendite juures käsitletakse ülekuulatava isiku ütluste vormistamist ning väärteoasja tõendamiseks vajalike faktiliste andmete kajastamist ülekuulamisprotokollides. Samuti käsitletakse ka menetluses osalevate isikute korrektset tuvastamist, et vältida olukordi, kus menetlusaluse isiku samasuse

puuduliku tuvastamise tõttu tuleb vääртеomenetlus lõpetada. Koolituspäeva teine pool on suunatud aga esemeliste tõendite osakaalu ja tähtsuse tõstmisele vääртеoasjades.

3. Kolmas tsükkel käsitleb sanktsioneerimist. Õppepäeva raames antakse ülevaade karistuse määramise ning kujunemise alustest, kergendavate ning raskendavate asjaolude hindamise põhimõtetest ja karistuste põhistamisest vääртеootsustes.

Kindlasti peavad sellised koolitused käima käsikäes Riigikohtu väljendatud uuemate seisukohtadega ning olema järjepidev protsess. Näiteks kui kohtupidamise käigus tekivad uued arusaamad ja seisukohad, peab need ka spetsialistide poolt koos kommentaaridega õppepäevade vormis menetlejateni viima.

Hooletus- ja lohakusvigade ärahoidmiseks tuleb politseiasutuses suurendada järelvalvet koostatud vääртеomaterjalide üle. Autor pakub lahendusena välja, et iga allüksuse juht tõhustab kontrolli oma alluvate poolt koostatud materjalide suhtes, pöörates tähelepanu nii menetlusdokumentide vormi nõuetest kinnipidamisele kui ka tõendamiseseme asjaolude kajastamisele tõendites. Puuduste ilmnemisel tagastab ta selle menetlejale vigade kõrvaldamiseks enne otsuse tegemist. Antud korraldus annab ka lisavõimaluse menetleja ja otsuse tegija eraldamiseks. Idee tasandil näeb autor, et tõendamiseseme asjaolud tuvastab ja kogub üks ametnik ning teine koostab vääртеootsuse või kiirmenetluse otsuse. See loob olukorra, kus otsuse tegija saab lahendi tegemisel tugineda ainult kogutud materjalidele ning kahtluste korral nõuda lisatoimingute tegemist. Autor, tuginedes oma kogemustele, arvab, et vigade likvideerimine enne otsuse langetamist annab aluse, et kohtusse jõudnud materjalides jäävad esialgsed kohtuvälise menetleja lahendid jõusse ka pärast kaebemenetluse läbi viimist. Lisaväärtusena annab see ka allüksuse juhile ülevaate korduma kippuvatest vigadest ning ametnike oskustest ja puudustest. Omakorda on sellise teabe alusel võimalik koolituse suunda juhtida täpselt nendele probleemidele, mis vajavad muutmist.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö käigus uuris autor politsei kui kohtuvälise menetleja otsustele esitatud kaebuste menetlemist maakohtus. Autor seadis eemärgiks selgitada välja, kui palju esialgseid kohtuvälise menetleja otsuseid jääb kohtumenetluses jõusse, kui palju muudetakse ja mis on muutmiste põhjus. Uurimine viidi läbi Tartu politseijaoskonna ja Tartu Maakohtu Tartu Kohtumaja näitel.

Autor püstitas kolm hüpoteesi, mille tõestamiseks töötas läbi väärteomenetluse põhiaspektid ja kaebemenetluse käigu maakohtus, ning viis läbi empiirilise uurimise. Uurimise käigus vaatles ja analüüsis autor 2008. ja 2009. aastal Tartu Politseijaoskonna poolt koostatud väärteomaterjale, mis kaebemenetluse korras leidsid maakohtus muutmist, tühistamist või esialgse otsuse jõusse jätmist. Samuti anketeeris autor Tartu Kohtumaja kohtunikke ja Tartu Politseijaoskonna kohtuväliseid menetlejaid, selgitades välja nende nägemuse enamlevinud põhjustest kohtuvälise menetleja esialgsete lahendite tühistamisel ja muutmisel.

Töö alguses püstitatud hüpoteesid leidsid kinnitust. Kohtuvälise menetleja otsuste tühistamine ja väärteomenetluse lõpetamise aluseks on menetlusnormide rikkumine ja materiaaloiguse ebaõige kohaldamine. Uuringu tulemusest lähtuvalt moodustavad suurema osa menetlusõiguslikud puudused. Sageli jäetakse kogumata väärteomasjas vajalikke tõendeid või tehakse seda pealiskaudselt. Väärteomenetluse lõpetamise põhjustest on väiksem osakaal materiaaloiguse ebaõigel kohaldamisel, kus isikule pannakse süüks tegu, mida ta ei ole teinud. Kohtuvälise menetleja poolt karistamise aluste eiramise väide leidis samuti tõestust, kuid antud puuduste ilmnemise korral ei toonud see kaasa väärteomenetluse lõpetamist. Kohtuvälise menetleja esialgne otsus küll tühistati, kuid kohus tegi uue lahendi, kus kergendas menetlusaluse isiku olukorda. See tähendab, et kõigil juhtudel karistust vähendati.

Tartu Maakohtusse jõudnud väärteomaterjalide analüüsimisel tuvastas autor ka teisi menetlusõiguslikke, materiaaloiguslikke ja sanktsioneerimisel tehtavaid vigu, kuid uuritud asjades need põhjused Tartu Kohtumajas esialgse lahendi tühistamist ja/või muutmist kaasa ei

toonud. Läbivateks vigadeks oli väärteoprotokollide ja otsuste vormistamisnõuete vastu eksimine, karistust kergendavate asjaolude mitteamistamine ning blanketsete rikkumiste korral vajalikule keelu- või kohustusnormile viitamata jätmise.

Uurimistulemuse analüüsi põhjal on autor arvamisel, et enamikku väärteomaterjalides esinevatest vigadest võib seostada kohtuvälise menetleja hooletuse ja lohakusega. Menetlust püütakse läbi viia kiirustades, mistõttu jäetakse märkimata olulised tõendamiseseme asjaolud ning menetlusdokumendid jäävad sageli nõuetekohaselt vormistamata. Seda aitab vältida asutusesisene kontrollsüsteem. Pidev ja tõhus järelvalve tõstab kohtuvälise menetleja enesekontrolli ning paneb läbiviidavasse menetlusse suhtuma kohusetundlikumalt ja rahulikumalt. Kohtuvälise menetluse kvaliteedi parandamiseks tagatiseks võiks olla regulaarne ja süsteemne koolituste läbiviimine, kus õppesükkel on jaotatud erinevateks alateemadeks. Autori arvates aitab see värskendada ja täiendada menetleja teadmisi, tõstes tema professionaalsust väärteomenetlemisel.

Käesoleva töö praktiline väärtus seisneb selles, et uuringu läbiviimisega on määratletud Tartu Politseijaoskonnas läbiviidavate korrakaitseliste väärtegude menetluse kvaliteet ning esitatud konkreetseid ettepanekuid menetluse kvaliteedi parandamiseks ja kohtuvälise menetleja professionaalsuse tõstmiseks. Lisaväärtusena on uuringut võimalik kasutada praktilises töös abivahendina menetlusõiguslike, materiaalõiguslike ja sanktsioneerimisvigade vältimiseks. Autori arvates on antud uuringuga loodud alus üleriikliku uurimise läbiviimiseks, kus uurimistööd jätkates on võimalik saada ülevaade menetluse puudujääkidest ka teistes jaoskondades ja prefektuurides. Uurimistööd edasi arendades on võimalik laiendada ka teemaga seotuid uurimisvaldkondi. Näiteks ei ole käesoleva uurimistöö raames käsitletud kohtuvälise menetleja esindaja käitumist kohtus ega tema oskusi süüdistaja rolli kandmisel. Seetõttu puudub ülevaade kohtuvälise menetleja esinemise tagajärgedest ning mõjudest kohtu poolt langetatavatele otsustele. Võttes aluseks antud uurimistöö, pakub autor Sisekaitseakadeemiale üheks lõputöö teemaks: „Kohtuvälise menetleja esindajate käitumine kohtus” ning teeb ettepaneku kavandada ka selleteemalisi koolitusi eesmärgiga luua igasse prefektuuri kohtuvälise menetleja esindajate rühm, kes on võimelised esinema kohtus võrdväärselt advokaatidega.

SUMMARY

The topic of this final paper is “The Proceeding of Appeals against Decisions of Bodies Conducting Extra-Judicial Proceedings in County Courts on the example of Tartu Police Station and Tartu County Court”. The length of this final paper with appendices is 63 pages. The main part constitutes 46 pages and it includes 4 tables and 11 diagrams. The paper has been written in Estonian. The list of literature and other sources include 26 items. The paper’s form is based on the form approved by Police and Border Guard College’s rector’s written order no 6.1-6/212 “Guidelines for Compilation and Form of Papers”.

The object of paper’s research is the misdemeanour procedure and the topic is the proceeding of interim decisions of bodies conducting extra-judicial proceedings in county court with the aim to examine how many interim decisions of Tartu Police Station as a body conducting extra-judicial proceedings remain in force and how many are amended and what is the reason for amendments. According to the aims, three hypotheses are put forward. The reason for amending and/or annulling decisions of bodies conducting extra-judicial proceedings is: 1) infringement of procedural provisions the body conducting extra-judicial proceedings; 2) improper application of substantive law by the body conducting extra-judicial proceedings and 3) irregularities of grounds of penalties by the body conducting extra-judicial proceedings.

The author used combined research methodology to test the hypotheses. The research work has been carried out in three stages. In the first stage, the author used a quantitative research method by performing a statistical data analysis on the misdemeanour procedures. In the second stage, the author used a qualitative research method by examining the Tartu County Court’s documentation concerning misdemeanour which included the amendment or annulment of decision during court procedure and by examining the reasons for these decisions. In the third stage, the author collected a structured questionnaire from the judges of Tartu County Court and representatives of bodies conducting extra-judicial proceeding.

As a result of the research, the quality of law enforcement misdemeanour proceedings was determined in the Tartu Police Station. The research proposes several activities to raise the professionalism of the body conducting extra-judicial proceedings; in addition, the research can be used as an aid in practical work to avoid mistakes concerning procedural laws, substantive laws and penalties. The research can be used as source material to address the experiences of other courts by conducting additional studies and it enables to get an overview of the shortcomings in the misdemeanour proceeding in the country.

Keywords : misdemeanour procedure, complaint proceedings, decision of body conducting extrajudicial proceedings, procedural law, substantive law, grounds of imposing a punishment, grounds of termination of misdemeanour proceedings

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Anepaio, T., Hussar, A., Jaanimägi, K., Kaugia, S., Land, K., Olle, V. ja Roosma, P.

2005. Sissejuhatus õigusteadusesse. Tallinn Kirjastus Juura

AS Morrison Invest kaitsja vandeadvokaadi Erik Entsik kassatsioon Tallinna Linnakohtu 08.12.2005.a kohtuotsuse peale AS Morrison Investi väärteoasjas elektrituruseaduse § 101 lg 2 järgi, kohtuasi nr. 3-1-1-25-06, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 28.04.2006, lõik 7

AS Wõro Kommerts kaitsja vandeadvokaadi Helina Lukseppa kassatsioon Tartu Maakohtu 07.11.2007.a kohtuotsuse peale AS Wõro Kommerts väärteoasjas konkurentsiseaduse § 73 6 lg 2 järgi, kohtuasi nr. 3-1-1-84-07, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 07.12.2007, lõik 10

Jürgen, I. 2004. Materiaalõiguse ebaõige kohaldamine kui kohtuotsuse kassatsiooni korras tühistamise alus kriminaalmenetluses. *Juridica* 1, 32-40. *Juridica* kodulehelt www.juridica.ee/juridica_et.php?document=et/articles/2004/1/69031.SUM.php välja otsitud 26.12.2009

Jürgen, I. 2004 Menetlusõiguse rikkumine kui kohtuotsuse kassatsiooni korras tühistamise alus kriminaalmenetluses. *Juridica* 3, 203-217 *Juridica* kodulehelt www.juridica.ee/juridica_et.php?document=et/articles/2004/3/72847.SUM.php välja otsitud 26.12.2009

Karistusseadustik 06.06.2001., jõustunud 01,09,2002. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I 2009, 39, 261

Kergandberg, E., Kangu, A., Lind, S., Saaremäel-Stoilov, K. ja Saarmets, V. 2008. Kohtumenetlus. Tallinn Kirjastus Juura

Keskonnainspektsiooni kassatsioon Tallinna Linnakohtu 15.09.2005.a kohtuotsuse peale OÜ Netman Ships Repaiti väärteoasjas veeseaduse § 38 – 5 lg 2 ja välisõhu kaitse seaduse § 139 lg 2 järgi, kohtuasi nr. 3-1-1-145-05, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 10.02.2006, lõik 6

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus, 02.06.1993, jõustunud vastavalt §-le 67 – RT I 1993, 37, 558 ... RT I 2009, 62, 405, § 66-3.

- Kohtute seadus 19.06.2002.; jõustunud 29.07.2002. – RT I 2002, 64, 390 ... RT I 2009, 15, 94 § 9; 18; 22 ja 26
- Koolmeister, I., Kangur, A., Lind, S., Pajula, E., Ploom, I. ja Sirk, I. 2007. Väärteomenetluse seadustik: Kommenteeritud väljaanne. Tallinn Kirjastus Juura
- Kriminaalmenetluse seadustik 12.03.2003., jõustunud 01.07.2004. – RT I 2003, 27, 166 ... RT I 2009, 39, 261, 63
- Lanno, A. kaitsja vandeadvokaat Tõnu Meidra kassatsioon Pärnu maakohtu 28.novembri 2005. a otsuse peale Aivo Lanno väärteoasjas liiklusseaduse § 74¹⁹ järgi, kohtuasi nr. 3-1-1-16-06, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 02.05.2006, lõik 14.2
- Looritsa, T. kaebus Lääne Politseiprefektuuri Paide politseijaoskonna 02.04.2008.a otsuse peale Tiina Looritsa väärteoasjas tubakaseaduse § 45 lg 1 järgi, kohtuasi nr. 4-08-3724, Haapsalu Kohutumaja, kohtuotsus, 11.12.2008, lõik 30.
- Markina, T. kaitsja vandeadvokaadi vanemabi Igor Belugini kassatsioon Viru Maakohtu 31.07.2008. a kohtuotsuse peale Tatjana Markina väärteoasjas liiklusseaduse § 74¹⁷ lg 1 järgi, kohtuasi nr. 3-1-1-79-08, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 03.02.2009, lõik 8.3 ja 7
- Muguri, D. kaebus Lõuna Politseiprefektuuri Viljandi politseiosakonna 15.12.2009. a kiirmenetluse otsus peale Danek Muguri väärteoasjas liiklusseaduse § 74³⁵ lg 1 järgi, kohtuasi nr. 4-10-6, Viljandi Kohtumaja, kohtuotsus, 18.01.2010, lõik 12.
- Pajula, E. ja Ploom, K. 2004. Väärteomenetlus II. Tallinn Kirjastus Sisekaitseakadeemia Riigiportaal Eesti.ee, Kohus. Riigiportaal Eesti.ee koduleht www.eesti.ee/est/kohus2/ välja otsitud 13.11.09
- Roobase, T. kaitsja vandeadvokaadi vanemabi Raivo Bergsoni kassatsioon Hrju Maakohtu 7.september 2006. a kohtuotsuse peale Tiit Roobase väärteoasjas liiklusseaduse § 74¹⁷ järgi, kohtuasi nr. 3-1-1-4-07, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 05.04.2007, lõik 9.1
- Sootak, J. 2007. Sanktsiooniõigus. Tallinn Kirjastus Juura
- Sootak, J. 1997. Kriminaalpoliitika. Tallinn Kirjastus Juura, Õigusteabe AS
- Sootak, J. ja Pikamäe, P. 2009. Karistusseadustik: Kommenteeritud väljaanne. Kirjastus Juura
- Tigasson, R. kaebus Lõuna Politseiprefektuuri 26.02.2009.a, 01.04.2009.a ja 18.04.2009.a otsuste peale Raul Tiassoni väärteoasjas alkoholiseaduse § 70, karistusseadustiku § 218 lg1 ja § 262 järgi, kohtuasi nr. 4-09-20082, Põlva Kohtumaja, kohtuotsus, 04.01.2010, lõik 9.
- Truija, U. 2003. Hagide ja kaebuste esitamine kohtusse. Tallinn Kirjastus Estrada

Truuväli, E.-J. 2002. Eesti Vabariigi Põhiseadus: Kommenteeritud väljaanne. Kirjastus Juura
Tubakaseadus, 04.05.2005, jõustunud 05.06.2006 – RT I 2005, 29, 210 ... RT I 2005, 29,
210, § 29 lg 2

Väärteomenetluse seadustik 22.05.2002., jõustunud 01.09.2002. – RT I 2002, 50, 313 ...RT I
2009, 3, 14

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabel 1. Väärteoasja lõpetamise/muutmise põhjused kohtuväliste menetlejate arvates	42
Tabel 2. Väärteoasja lõpetamise/muutmise põhjused kohtunike arvates	43
Tabel 3. Kaebuste esitamise peamised põhjused menetlejate arvates	44
Tabel 4. Kaebuste esitamise peamised põhjused kohtunike arvates	44
Joonis 1. Väärteomenetluse skeem	10
Joonis 2. Karistusõiguse koosluse skeem	11
Joonis 3. Kohtuvälise menetluse kulgemise skeem	19
Joonis 4. Kohtusüsteem	20
Joonis 5. Hüppelise kassatsiooni skeem	21
Joonis 6. 2008. a esitatud kaebuste menetlus Tartu Kohtumajas	32
Joonis 7. 2009. a esitatud kaebuste menetlus Tartu Kohtumajas	32
Joonis 8. Kohtuvälise menetleja poolt koostatud materjalides esinenud vead	34
Joonis 9. Otsuste tühistamise ja menetluse lõpetamise põhjused	38
Joonis 10. Menetlejate ja kohtunike hinnang enim vigu tehtavate väärteomenetluste kohta...	41
Joonis 11. Menetlejate ja kohtunike hinnang puuduste esinemise kohta väärteomenetluse seadustikus	45

LISA 1. KOHTUNIKE JA KOHTUVÄLISE MENETLEJATE KÜSITLUS VÄÄRTEGUDE MENETLEMISEST

Koostan lõputööd teemal „Kohtuvälise menetleja otsusele esitatud kaebuste menetlemine maakohtus Tartu Politseijaoskonna ja Tartu Maakohtu näitel“. Töö eesmärk on välja selgitada peamised kaebuste esitamise põhjused ning teha ettepanekud menetlusvaliteedi parendamiseks politseijaoskonnas. Palun Teie abi antud teema uurimisel alljärgnevale küsimustikule vastates. Küsimustik on anonüümne. Palun küsimustik tagastada hiljemalt 12.02.2010.a

1) Kas väärtegude menetlemisel kohtuvälises menetluses tehakse Teie arvates palju vigu? (vastus palun märkida ristiga vastuse järel)

Jah ()

Ei ()

Jaatava vastuse korral palun selgitage oma arvamust:

.....

2) Millistes väärtegedes tehakse kohtuvälises menetluses rohkem vigu, kas liiklusalastes väärtegedes või muudes väärtegedes? (vastus palun märkida ristiga vastuse järel)

Liiklusalased väärteod ()

Muud väärteod ()

Palun selgitage oma arvamust:

.....

3) Millised vead väärteomenetluses annavad aluse väärteoasja lõpetamiseks või muutmiseks? (järjestage allpooltoodu numbriga vastuse järel selliselt, kus 1 on levinum ja 5 on vähemlevinud)

Tunnistajate puudulik ülekuulamine või üle kuulamata jätmine ()

Menetlusaluse isiku õiguste tagamata jätmine (sh ka kaitseõiguse rikkumine) ()

Tõendamisel tehtavad vead, kas tõendite kogumata jätmise või tõendamiseseme asjaolude

ebapiisav kajastamisega tõendites ()

Väärteo kvalifitseerimisel tehtavad vead ()

Karistuse määramisel tehtavad vead (*Näit põhjendamatu range karistus ei arvestata kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid*) ()

Palun põhjendage oma valikut, võimalusel tooge mõni näide:

.....

4) Millistel peamistel põhjustel esitatakse kohtuvälise menetleja väärteootsusele kaebus maakohtule? (järjestage allpooltoodu numbriga vastuse järel selliselt, kus 1 on levinum ja 5 on vähemlevinud)

Menetlusvead ()

Sanktsioneerimisel tehtavad vead/liiga range karistus ()

Väärtegude kvalifitseerimisel tehtavad vead ()

Vastulause mitteamvestamine ()

Muud põhjused () *Nimetage*.....

5) Kas väärteomenetluse seadustikus on Teie arvates puudusi? (vastus palun märkida ristiga vastuse järel)

Jah ()

Ei ()

Palun selgitage vastust:

.....
.....

Täna Teid vastamast!

Argo Läätš
Tartu Politseijaoskonna
konstaabel,
Sisekaitseakadeemia Politsei- ja Piirivalvekolledži üliõpilane
e-post: argo.laats@politsei.ee tel: 53 307 105

LISA 2. VÄÄRTEOMATERJALIDE JA KOHTUOTSUSTE VAATLUSTULEMUSED

		I rühm													
		Kohtuväline menetlus											Kokkuvõte		
Jk	Kohtu asja num ber	Väärt eo proto koli sisu vasta vus VTM S § 69 nõuet ele	Kohtu välise menet leja otsuse sisu vasta vus VTM S § 74 nõuet ele	Vastu lause on esitat ud ja vastu lause mittea rvesta mise põhje ndatu s	Kiirm enet luse otsuse sisu vasta vus VTM S § 57 nõuet ele	Kiirmen etluse kohalda mine, kui isik ei ole andnud ütlosti või pole KM kohalda misega nõus	Kiirm enetlu se kohal damin e kui väärte oasja olud ei ole selge d	Kiirmen etlust on kohaldat ud, kui esinevad kiirmene tlust välistava d asjaolud VTMS§ 55 lg 3	Vajali ke tõendi te olema s olu	Tõen dites on kajast atud tõend amis eseme asjaol ud	Tõen dite kogu misel on järgit ud VTM S tulene vaid nõude id	Karistust kergenda vad ja raskenda vad asjaolud VTMS § 74 lg 1 p 10 ja § 57 lg 1 p 10	Material loiguslikud vead	Menetlus õigusliku vead	Karistuse määramisel tehtud vead.
1	4-09-1938	1	1	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1
2	4-09-10610	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1	1	0
3	4-09-11126	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	1	1	1
4	4-09-6665	1	1	0	0	0	0	0	1	0	1	1	1	1	1
5	4-09-2332	0	0	0	1	0	0	0	1	1	0	1	0	1	1
6	4-09-2328	0	0	0	1	0	0	0	1	1	0	1	1	1	1
7	4-09-15917	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	1	1
8	4-08-8219	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1
9	4-08-7587	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1
10	4-08-12102	1	1	0	0	0	0	0	1	1	0	1	0	1	1
11	4-08-5904	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12	4-08-13505	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1
13	4-08-12795	0	0	0	1	0	0	0	1	1	0	1	1	1	1
14	4-08-7801	0	0	0	1	0	0	0	1	1	0	1	0	1	1
15	4-08-7875	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16	4-08-7043	1	1	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	1	0
17	4-08-343	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	1	0
18	4-08-342	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	1	0	0
19	4-08-5539	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1
20	4-08-5536	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1
21	4-08-3201	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1

22	4-08-9163	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	1
23	4-08-9637	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24	4-08-5507	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
25	4-08-1792	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1
26	4-08-5508	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
	KOKKU												12	19	19
		0- viga ei esine									1 - viga esineb				

Lisa 2. järg

		II rühm						
		Kohtus tuvastatud asjaolud ja kohtulahend						
Jk num	Kohtuasja number	Isikule süüks pandav tegu on aegunud	Menetlusaluse isikule süüks pandav tegu ei vasta tema poolt toime pandud teole.	Menetlusaluse isiku tuvastamine ehk väärteprotokoll koostatud valele isikule	Menetlusaluse isiku süü tõendamata	Kohtuvälise menetleja otsus jäetud muutmata ja kaebus rahuldamata	Kohtuvälise menetleja otsus tühistatud osaliselt	Kohtuvälise menetleja otsus tühistatud ja menetlus lõpetatud
1	4-09-1938	0	1	0	1	0	0	1
2	4-09-10610	0	0	1	0	0	0	1
3	4-09-11126	0	0	0	1	0	0	1
4	4-09-6665	0	0	0	1	0	0	1
5	4-09-2332	0	0	1	0	0	0	1
6	4-09-2328	0	1	0	1	0	0	1
7	4-09-15917	0	0	0	0	0	1	0
8	4-08-8219	0	0	1	0	0	0	1
9	4-08-7587	0	0	1	0	0	0	1
10	4-08-12102	0	0	0	1	0	0	1
11	4-08-5904	1	0	0	0	0	0	1
12	4-08-13505	0	0	1	0	0	0	1
13	4-08-12795	0	1	0	1	0	0	1
14	4-08-7801	0	0	1	0	0	0	1
15	4-08-7875	0	1	0	1	0	0	1
16	4-08-7043	0	0	0	1	0	0	1
17	4-08-343	0	0	0	1	0	0	1
18	4-08-342	0	0	0	1	0	0	1
19	4-08-5539	0	0	1	0	0	0	1
20	4-08-5536	0	0	1	0	0	0	1
21	4-08-3201	0	0	0	0	0	1	0
22	4-08-9163	0	0	1	0	0	0	1
23	4-08-9637	0	1	0	0	0	0	1
24	4-08-5507	0	0	0	0	0	1	0
25	4-08-1792	0	0	0	1	0	1	0
26	4-08-5508	0	0	0	0	0	1	0
	KOKKU	1	5	9	11	0	5	21
		1 - kohtu poolt tuvastatu						

LISA 3. KÜSITLUSE TULEMUSED

	Jr num	Küsimus 1		Küsimus 2		Küsimus 3				
		Jah	ei	Liiklus väärted	Muud väärted	Tunnistajate puudulikk ülekuulamine	Menetlus aluse isiku õiguste tagamine jätmine	Tõendam isel tehtavad vead	Kvalifitse rimisel tehtavad vead	Karistuse määrami sel tehtavad vead
Kohtuväline menetleja	1	X	0	X	0	1	3	2	4	5
Kohtuväline menetleja	2	X	0	X	0	3	5	1	4	2
Kohtuväline menetleja	3	X	0	0	X	2	5	1	3	4
Kohtuväline menetleja	4	0	X	0	X	1	4	2	3	5
Kohtuväline menetleja	5	0	X	0	X	3	2	1	4	5
Kohtuväline menetleja	6	0	X	0	0	1	4	2	3	5
Kohtuväline menetleja	7	0	X	0	0	1	4	2	3	5
Kohtuväline menetleja	8	0	X	0	0	0	0	0	0	0
KOKKU		3	5	2	3	12	27	11	24	31
KESKMINE						1,5	3,37	1,37	3	3,87

Kohtunik	1	X	0	X	0	3	4	2	5	1
Kohtunik	2	0	X	0	X	5	4	1	2	3
Kohtunik	3	0	X	0	X	1	3	2	4	5
Kohtunik	4	0	X	0	X	1	3	3	3	5
Kohtunik	5	0	X	X	0	1	5	2	4	3
KOKKU		1	3	2	3	11	19	10	18	17
KESKMINE						2,2	3,8	2	3,6	3,4

Lisa 3. järg

	Küsimus 4						Küsimus 5	
	Jr nu m	Menetlu s vead	Sanksioneerimise l tehtavad vead	Kvalifitseerimise l tehtavad vead	Vastulause mitte arvestamin e	Muud põhjuse d	Jah	Ei
Kohtuväline menetleja	1	2	3	1	3	0	X	0
Kohtuväline menetleja	2	2	1	4	3	5	X	0
Kohtuväline menetleja	3	2	1	3	4	5	X	0
Kohtuväline menetleja	4	4	1	3	2	5	0	X
Kohtuväline menetleja	5	3	1	2	4	5	X	0
Kohtuväline menetleja	6	3	2	5	4	1	0	0
Kohtuväline menetleja	7	1	3	4	5	2	0	X
Kohtuväline menetleja	8	0	0	0	0	0	0	X
<i>KOKKU</i>		17	12	22	25	23	4	3
<i>KESKMINE</i>		2,12	1,5	2,75	3,12	2,87		

Kohtunik	1	3	4	1	4	5	X	0
Kohtunik	2	0	1	0	2	0	X	0
Kohtunik	3	3	1	5	2	4	X	0
Kohtunik	4	2	1	4	3	5	X	0
Kohtunik	5	2	1	5	3	4	0	0
<i>KOKKU</i>		10	8	15	14	18	4	0
<i>KESKMINE</i>		2	1,6	3	2,8	3,6		